

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Bakalářská práce

Aneta Chytilová

Problémy tříletých dětí při adaptaci na nástup do mateřské školy

Olomouc 2019

vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Konečný, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím uvedených literárních zdrojů a pod vedením doc. PhDr. Josefa Konečného, CSc.

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Josefu Konečnému, CSc. za cenné rady a připomínky ke psaní této práce.

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora	Aneta Chytilová
Název práce	Problémy tříletých dětí při adaptaci na nástup do mateřské školy
Typ práce	Bakalářská
Pracoviště	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce	doc. PhDr. Josef Konečný, CSc.
Rok obhajoby práce	2019
Počet stran	50
Jazyk práce	český

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Vývojové zvláštnosti tříletých dětí.....	8
2.1	Charakteristika předškolního věku	8
2.1.1	Růst a tělesný vývoj.....	9
2.1.2	Motorický vývoj	9
2.1.3	Percepční a kognitivní vývoj	9
2.1.4	Vývoj řeči a jazyka	10
2.1.5	Osobnostně sociální vývoj.....	10
3	Předškolní vzdělávání	12
3.1	Cesta k současné mateřské škole	12
3.2	Současná MŠ u nás po roce 1989	14
4	Rodina	15
4.1	Sourozenectví.....	15
4.2	Rodiče	16
5	Zralost dítěte pro mateřskou školu.....	17
6	Adaptace.....	18
6.1	Faktory ovlivňují úspěšnost adaptace	18
6.2	Faktory ztěžující vstup dítěte do mateřské školy	20
6.3	Průběh adaptace	21
6.4	Kdy končí adaptace.....	24
7	Adaptační problémy	25
7.1	Ranní pláč	25
7.2	Psychosomatické problémy	26
7.3	Dítě malý tyran	26
8	Výzkumné šetření.....	27
8.1	Cíl výzkumu.....	27
8.2	Metodologie výzkumu	27
8.3	Výzkumná metoda	27
8.4	Výzkumný vzorek.....	28
8.5	Předpoklady	28
8.6	Vlastní pozorování – skupina A.....	29
8.6.1	Magdaléna (2,11 let).....	29
8.6.2	Kryštof (3,2 let)	30
8.6.3	Jana (3,0 let)	32

8.6.4	Jan (3,0 let)	33
8.7	Shrnutí skupiny A	35
8.8	Vlastní pozorování - skupina B.....	36
8.8.1	Tomáš (3,5 let).....	36
8.8.2	Kristýna (3,5 let).....	38
8.8.3	Markéta (3,1 let)	40
8.8.4	Pavel (3,2 let).....	41
8.9	Shrnutí skupiny B	43
8.10	Porovnání skupiny A a B	44
9	Závěr výzkumného šetření	49
10	Závěr.....	50
11	Seznam použité literatury	51
12	Anotace	
13	Seznam použitých zkratk	
14	Seznam příloh	

1 Úvod

Vstup dítěte do mateřské školy (dále jen MŠ) je velkým mezníkem v jeho životě. Mnohdy vůbec poprvé se dítě pouští matčiny sukně. Přichází z „bezpečí domova“ pro něj do neznámého prostředí, mezi skupinu svých vrstevníků a cizí dospělé lidi. Je to i velký mezník pro jeho rodiče, protože dítě často vůbec poprvé svěřují do rukou cizího člověka. Nezřídka se vrací maminky po mateřské dovolené do zaměstnání plné obav, jak to jejich potomek bude zvládat. A zajisté si ze všeho nejvíce přejí, aby jejich dítě bylo v MŠ spokojené.

Zahájení předškolní docházky může být náročné pro všechny zúčastněné. Úspěšná adaptace dítěte na prostředí MŠ vyžaduje od pedagogů i rodičů vzájemnou spolupráci. Vstup dítěte do MŠ by neměl být podceňován.

„Všechno, co opravdu potřebuji znát o tom, jak žít, co dělat a jak vůbec být, jsem se naučil v mateřské škole. Moudrost na mě nečekala na vrcholu hory zvané postgraduál, ale na pískovišti mateřské školy.“ (Robert Fulghum)

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problémy tříletých dětí při adaptaci na vstup do MŠ. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části popíší vývojové zvláštnosti tříletých dětí, rodinu, předškolní vzdělávání a zralost dítěte pro vstup do něj. Konec mé teoretické části je věnován samotné adaptaci a adaptačním problémům, které se během ní mohou vyskytnout.

Výzkumné šetření bylo realizováno formou kvalitativního kazuistického výzkumu. Sledovala jsem osm dětí po dobu sedmi měsíců. Doplňující informace jak o samotných dětech, tak o jejich adaptaci jsem čerpala ze školní dokumentace a od jejich rodičů formou dotazníků. Cílem práce je zjistit, jak probíhá adaptace na vstup do MŠ u tříletých dětí, jaké se během ní vyskytují problémy a z jakého důvodu se tyto problémy vyskytují.

2 Vývojové zvláštnosti tříletých dětí

„Tříleté děti bývají většinou klidnější, uvolněnější a poslušnější. Konflikty s autoritami, které se u dvouletých dětí vyskytovaly kvůli potřebě získat vlastní nezávislost, jsou v tomto věku už méně časté a nejsou tolik výrazné, jak tomu bylo dříve. Tříleté děti většinou ochotněji poslouchají pokynům a požadavkům rodičů a pečovateli. Umí si už vyčkat na to, co chtějí a nepotřebují mít všechno hned. Touží po vlastní nezávislosti, ale přitom se potřebují stále ujišťovat, že jim někdo dospělý pomůže, že je podpoří, utěší nebo zachrání, pokud to bude třeba.“ (Aleen, K. E, Marotz, L. R, 2002, s. 99).

Ve třech letech dochází k důležitému přechodu, dítě končí etapu batolecího věku a začíná etapu věku předškolního. Většina tříletých dětí opouští rodinnou výchovu a zahajují docházku do MŠ.

2.1 Charakteristika předškolního věku

Prvním rokem života člověka se již od nepaměti přisuzuje velký význam. Za předškolní období je v některých odborných publikacích považováno celé období po narození až do šesti let. Ve většině vývojově psychologických publikací je však tato etapa chápána jako věk mezi třetím až šestým rokem dítěte. (Vágnerová, 1996)

Toto období je jedním z nejzajímavějších vývojových období člověka. Pro předškolní období je charakteristické postupné uvolňování vázanosti na rodinu a osamostatňování se. Děti si osvojují sociální role, normy chování a přijatelnou úroveň komunikace. (Kotátková, 2014)

Někteří autoři toto období nazývají „*obdobím hry*“, protože je to právě herní činnost, ve které se aktivita dítěte nejvíce projevuje. Prostřednictvím hry dochází k rozvíjení všech psychických funkcí. (Šulová, 2010) Jiní autoři toto období popisují jako „*období konfliktu mezi iniciativou a pocitem viny*“, protože často má dítě takové výčitky svědomí, že samo na sebe raději žaluje dospělému a čeká trest, než aby se potýkalo s vlastním pocitem viny. (Erikson, 1963)

Dítě v prvních šesti letech života projde několika vývojovými etapami. Každá etapa má své odlišnosti a specifika. Jedná se o období novorozence, kojence, batole a předškolního věku.

2.1.1 Růst a tělesný vývoj

Průměrná výška tříletého dítěte je 96,5 cm až 101,5 cm, což představuje téměř dvojnásobek porodní délky. Dítě roste pomaleji než v prvních dvou letech života. Za rok vyroste zhruba o 5 až 7,6 cm. Váha se pohybuje v průměru mezi 13,6 kg až 17,2 kg. Příbytek váhy je 1,4 až 2,3 kg ročně. (Aleen, K. E, Marotz, L. R, 2002)

Nohy rostou rychleji než ruce a díky tomu vypadá dítě vyšší a štíhlejší. Krk má protáhlejší, protože z něj postupně mizí tukové záhyby, které ho dělaly širším. Postoj je více vzpřímený a břicho už není tolik vystouplé. Má už všechny mléčné zuby. Denní příjem by měl obsahovat zhruba 1500 kalorií.

2.1.2 Motorický vývoj

„V oblasti motorického vývoje předškolního dítěte dochází ke zdokonalování a k růstu kvality pohybové koordinace. Pohyby jsou přesnější, účelnější a plynulejší“. Šulová (2010)

Tříleté dítě zvládá samostatně chůzi po schodech a střídá při tom nohy. V tomhle období bývají hry často spojeny s pohybem. Umí kopat do většího míče, skáče na místě, hází míč vrchem, jezdí na tříkolce. Velmi rádo se houpe na houpačce, staví z kostek. Hraje si s plastelínou. Tužku už většinou nedrží celou dlaní, ale špetkovým úchopem. Umí zacházet s fixy a pastelkami. Kreslí hlavonožce a dělá kruhové i vodorovné tahy.

Kolem třetího roku života se začíná projevovat, která ruka je dominantní. Pohybová koordinace se projevuje ve schopnosti „sebeobsluhy.“ Děti dovedou zapnout větší knoflíky, zipy na oblečení i suchý zip na obuvi. Jsou schopné nést talířek s jídlem nebo hrneček s tekutinou bez převrnutí. Zvládají základy hygieny, umytí rukou i jejich utření. Čištění zubů ještě nebývá tolik důkladné, jako u starších dětí. V tomhle věku už většinou umí ovládat močový měchýř.

2.1.3 Percepční a kognitivní vývoj

Vnímání tříletých dětí bývá globální, dítě vnímá celek jako souhrn jednotlivostí, kde zatím není schopno rozlišovat ani základní vztahy. Nechá se snadno upoutat výrazným detailem, zvláště má-li vztah k jeho aktuálnímu zájmu nebo potřebě. (Šulová, 2010)

Paměť je bezděčná a převažuje mechanická, krátkodobá paměť. Děti recitují krátké říkánky, zpívají písničky. Zvyšuje se soustředěnost, dítě už dovede bez vyrušování poslouchat pohádku, která je obsahem a délkou přiměřená k jeho věku.

Dochází k rozvoji sluchové a zrakové diferenciaci. Děti už většinou dovedou rozlišit slova, která zní podobně, např. les-pes, liška-myška, šál-žár, kočka-vločka. Dovedou třídit předměty, ale zatím pouze podle jednoho výrazného kritéria, jakým je barva, tvar nebo velikost. Poznají některé základní geometrické tvary, i když jejich pojmenování zatím není úplně přesné. (Aleen, K. E, Marotz, L. R, 2002)

Myšlení je antropomorfologické, děti polidšťují neživé předměty. Dětská hra je velmi realistická, dítě krmí a venčí plyšového pejska jako by byl skutečný, když si hraje s autem, napodobuje jeho zvuky. Nepřesně vnímá časové úseky. (Šulová, 2010)

2.1.4 Vývoj řeči a jazyka

Ve třech letech dochází k prudkému rozvoji slovní zásoby, velký vliv na tom má i zahájení předškolní docházky. Dítě aktivně používá až tisíc slov. Mluví hodně, rádo a většinou srozumitelně. Často například na vycházce s mateřskou školou i rodiči děti komentují nejrůznější předměty, a právě probíhající události. Mluví i o nepřítomných lidech, předmětech a událostech, které se staly, i když se vůbec nevztahují ke konkrétní situaci. Umí si přivolat pozornost i požádat o pomoc. Mluví o tom, co druzí dělají, rádi organizují chování ostatních, začínají se připojovat ke zdravení lidí, kteří jsou pro něj cizí. Intenzita pokládaných otázek se neustále zvyšuje. Dovedou správně odpovídat na jednoduché otázky. S občasnými chybami rozlišují mezi jednotným a množným číslem. Umí aktivně rozvíjet konverzaci použitím jednoduchých slovních obrátů.

2.1.5 Osobnostně sociální vývoj

Tříleté děti chápou princip střídání, ale ne vždy na střídání přistoupí. Děti v tomhle věku často bývají majetnické. Brání si své hračky a jsou schopné se u toho chovat i násilnický. Vytrhávají hračky ostatním dětem z rukou a bijí je. Na druhou stranu projevují náklonost k dětem mladším, než jsou ony sami. Když se dítěti v jejich okolí stane nějaká nehoda, tak s ním soucítí, nezřídka se stane, že jdou za ním, pohladí ho po vlasech, obejmou nebo pofoukají bolístku.

Stále přetrvává paralelní způsob hry, děti si hrají vedle sebe. Občas se už stane, že se na chvíli připojí jedno dítě do hry toho druhého. Předměty během hry mívají symbolický charakter, jeden předmět může představovat více věcí. Při hrách zapojují svoji představivost

a fantazii. Většinou má dítě svoji oblíbenou hračku, u které hledá útěchu, když se necítí dobře, bere si ji do MŠ a spává s ní.

Dítě je schopno bez přerušení udržet pozornost až na deset minut. Má rádo pohádky a fandí dobru. Může se bát strašidel, čertů, ohně nebo tmy. Někdy ho mohou trápit noční děsy.

3 Předškolní vzdělávání

Ve školském zákoně je předškolní vzdělávání vymezeno jako legislativní součást systému vzdělávání v České republice. Toto vzdělávání se uskutečňuje převážně v instituci, která se nazývá MŠ. V české republice máme velké množství mateřských škol, jak státních, tak i soukromých. Máme tu běžné MŠ i alternativní MŠ, které pracují podle různých programů. Vývoj předškolního vzdělávání byl velmi dlouhý, za tu dobu se vystřídal mnoho teorií a způsobů výuky i pohledu na dítě.

3.1 Cesta k současné mateřské škole

První instituce připomínající MŠ začaly vznikat už před dvěma sty lety. Úkolem těchto zařízení bylo hlídání dětí a ochrana jejich zdraví. Na to, jakým způsobem zde děti budou trávit čas, se příliš nehledělo. Tyhle instituce byly nejčastěji navštěvovány dětmi pracujících rodičů. Fridrich Frobel a Maria Montessori byli prvními, kteří se pokusili překročit obsah opatroven. (Kern, 2000)

Fridrich Frobel pojímal výchovu jako samočinný rozvoj sil a schopností, které jsou v dítěti. Kládl velký důraz na dětskou hru a práci. Vypracoval soustavu pracovního zaměstnání dětí a speciální hračky tzv. dárky, kterými například byla různá geometrická tělesa. Jeho hračky se staly základem pro stavebnice. Vypracoval i postup, jak tyhle dárky předvádět. Roku 1837 založil v Německu první MŠ (Kindergarten), tzv. dětský sad, které už byly vzdělávacími institucemi. Dětský sad byl metaforou pro učitele jako zahradníka a dítě jako zeleninu. Od devatenáctého století podle jeho vzoru vznikají MŠ po celém světě. (Jůva, 2003)

Další významnou reformátorkou byla Maria Montessori, která se původně zabývala vzděláváním mentálně retardovaných dětí a až později se zaměřila na normální děti předškolního věku. Montessori odmítá výchovu jako adaptaci dítěte na svět dospělých. Podle jejího názoru má výchova zajistit svobodný a spontánní rozvoj tvůrčích schopností dítěte. Během práce s dětmi zjistila, že děti mají obrovskou schopnost soustředit se na činnost, pokud je dostatečně zaujme. Děti také velmi rády manipulují s předměty a řeší konkrétní úkoly, které dovedou několikrát za sebou s potěšením opakovat a velmi nerady jsou u toho rušeny. Tím se významně mění role učitele. Podle Montessori je hlavní cíl vyučování sebevzdělávání dítěte, metodou pokusu a omylu a z učitele se stává pouhý pozorovatel a přihlížitel na vzdělávání. Další věc, která se tím pádem při vzdělávání významně mění, jsou didaktické pomůcky a

práce s nimi. Dítě si samo volí své zaměstnání a pracuje svým tempem, tak jak mu to samotnému vyhovuje. V roce 1907 otevírá v italském Římě svoji první mateřskou školu Casa dei Bambiny, někdy nazývanou Dětský dům, která se stává vzorovým předškolním vzděláváním. Koncepte Marie Montessori se stala známou a hojně využívanou po celém světě. (Jůva, 2003)

V českých zemích mezi první iniciátory neodmyslitelně patří Jan Vlastimír Svoboda, který řídil první opatrovnu u nás. Sídliila v Praze na Hrádku a byla založena roku 1832. Byla určena pro děti předškolního věku, které v ní setrvaly do začátku školní docházky. V opatrovně byli zaměstnávání kvalifikovaní zaměstnanci. Učitel i opatrovnice museli prokázat znalost českého a německého jazyka. Děti učili počátkům trivia (čtení, psaní, počítání). Proto Svoboda vypracoval metodiku předškolní výchovy. Věnoval se i metodice práce v 1. ročníku základní školy. V roce 1839 napsal svůj nejslavnější spis Školka čili prvopočáteční praktické, názorné, všestranné vyučování malých dítek k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtění srdce s navedením ke čtení, počítání a kreslení pro učitele, pěstouny a rodiče. Učivo je v knize rozděleno na 57 lekcí, které slouží k základnímu poučení o nejbližším okolí a o tom, co se v něm nachází, dále o lidském těle a lidské činnosti. Svoboda ve své výuce často používal názornost. (Jůva, 2003)

Mezi další průkopnice patří Marie Riegrová, která byla aktivní ve vzdělávacích a dobročinných spolcích. Stála za vznikem první MŠ v Praze u sv. Jakuba. Tamější vzdělávací program vznikl inspirací F. Froblem, M. Pape-Carpentierovou a J. V. Svoobodou. Učit v mateřské škole u sv. Jakuba byla čest, učitelé byli důkladně vybíráni. Před tím, než v mateřské škole mohli začít pracovat, byli posíláni do opatrovny Na Hrádku, kde absolvovali tři měsíční stáž. Později navštěvovali francouzské opatrovny, kde se inspirovali a teprve potom z nich byli profesionální pedagogové. V roce 1872 bylo vydáno ministerské nařízení, které zakazovalo výuku trivia v mateřských školách. Podle něj mají být MŠ především institucemi výchovnými, nikoli vzdělávacími. Měly by dítě rozvíjet po stránce tělesné, smyslové, duševní. V MŠ byly ve velkém využívány názorné pomůcky. Avšak ke změně formy vyučování bohužel nedošlo, stále byly v dominantním postavení verbální metody a frontální výuka dětí. (Pavlovská, Syslová, Šmehalová, 2012)

K velkým reformním změnám došlo na počátku 20. století díky Ellen Keyové, která odstartovala století dítěte. Tvrdě se postavila za ochranu práv dětí. Zabývala se vývojem dítěte předškolního věku. Její názory byly v té době nevídané. Uznávala přirozenou výchovu, která pozvolna přecházela až do pedagogického anarchismu. Podle jejího názoru veřejná předškolní výchova dítěti spíše škodí, než prospívá, neboť tlumí jeho individualitu. Jejím

nejvýznamnějším a neslavnějším spisem je Století dítěte, které je manifestem za práva dětí na svobodnou výchovu. U nás její názory uchvátily Annu Süsovou a Idu Jarníkovou. Obě byly pro změnu tehdejší situace ve školství. Požadovaly více volné hry, měly pedocentrický náhled na výchovu. Snažily se prostředí v mateřské škole co nejvíce přiblížit rodinnému prostředí.

(Pavlovská, Syslová, Šmehalová, 2012)

I přes velkou snahu reformátorů se bohužel po 2. světové válce nepovedlo navázat na reformní úsilí, ke kterému docházelo před válkou. K naprostému konci všech reformních úsilí došlo v období komunismu. Hlavním cílem školství bylo vychovávat řádného občana socialistické společnosti. Největší inspirací pro MŠ byla sovětská pedagogika. Běžně v mateřských školách docházelo k přecenění vývojových možností a schopností dětí. Byl uplatňován pedocentrismus, učitel byl v dominantním postavení vůči dětem. Ve výuce byly používány frontální, slovní metody, důraz byl kladen na racionální poznávání. Nikdo nehleděl na individualitu dítěte, všechny děti byly vzdělávány stejným způsobem. Docházelo ke snahám, co nejrychleji urychlit vývoj dítěte. (Pavlovská, Syslová, Šmehalová, 2012)

3.2 Současná MŠ u nás po roce 1989

Po roce 1989 se MŠ vzhledem ke společensko-politickým změnám začaly místo kolektivně stanovených cílů orientovat na dítě. Předškolní vzdělávání se zabývá dítětem a jeho individuálními citovými, sociálními i vzdělávacími potřebami. MŠ se také více otevřely rodinám. Opět k nám mohly znovu začít proudit alternativní směry, jako tomu bývalo už dříve a pedagogové byli vůči nim otevření. Dnešní vývojový směr předškolního vzdělávání klade větší důvěru v dítě a jeho individuální dispozice. Jeho základ je jak jinak než v pojetí výchovy zaměřené na dítě. Pedagogové mívají větší zájem se neustále vzdělávat a profesně růst. Východiskem pro přípravu vlastní vzdělávací nabídky každého učitele je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Je to jediný požadavek, který je společný pro všechny vzdělávací programy na školní úrovni. To zajišťuje velkou volnost v tom, jakým způsobem bude vzdělávací obsah pojat a zrealizován. (Kotátková, 2008)

Podle RVP PV předškolní vzdělávání doplňuje rodinnou výchovu a vytváří dobré předpoklady pro pokračování vzdělávání. Předškolní vzdělávání smysluplně obohacuje denní program dítěte, poskytuje odbornou péči a dbá na to, aby čas, který prožívá dítě v MŠ, byl časem radosti a naplněním. Úkolem předškolního vzdělávání je rozvíjení osobnosti dítěte po všech jeho stránkách, a za všech okolností maximálně podporuje individuální rozvojové možnosti dětí. (RVP PV, 2018)

4 Rodina

Rodina je malou neformální skupinou. Je to nejstarší lidská, společenská instituce. Téměř všude na světě se můžeme setkat s typem rodiny odborně označovaným jako nukleární rodina. Nukleární rodina je složena z dospělých manželů a jejich dětí, společně sdílejících jednu domácnost. Děti nemusí být vlastní, mohou být i adoptivní. Když s rodiči a jejich dětmi sdílí společnou domácnost jejich příbuzní-prarodiče, bratři, sestry s partnery, tak se jedná o rodinu rozšířenou. (Giddens, 1999)

Rodina plní funkce: biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou a sociálně výchovnou. Má velký význam pro tělesný, duševní i sociální vývoj dítěte. Je to nejvýznamnější socializační prostředí. Dítě v rodině získává rané sociální zkušenosti, které vytváří základ prvních zkušeností o působení sociálního světa. Je potřeba, aby první sociální zkušenosti byly pozitivní, protože dítě z tohoto základu vychází a řídí se jím při interpretaci nových zážitků. Jedná tak bez ohledu na to, zda první sociální zkušenosti byli pozitivní nebo negativní. Nic jiného nezná. Pro něj je to základ, ze kterého vychází. (Matějček, 1999)

Funkční rodina je schopná uspokojit všechny biologické i duševní potřeby dítěte. Mezi biologické potřeby patří dostatek výživy, světla, tepla. Duševní potřeby, které je třeba naplnit jsou potřeba náležitého přisunu podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba vlastní společenské hodnoty-být uznáván a oceňován, potřeba otevřené budoucnosti. (Zelená, Klégrová, 2006)

Dítě potřebuje, aby mu byli rodiče nablízku a byli pro něj životní oporou. Z pohledu dítěte není ani tolik důležité, jestli vyrůstá se svými vlastními rodiči či nikoli. Pro správný vývoj je potřeba, aby dítě vyrůstalo ve stálém, citově příznivém, vřelém a přijímajícím prostředí. Za své rodiče považuje ty osoby, které se k němu správně otcovsky a mateřsky chovají. Je úplně jedno, zda to jsou jeho biologičtí rodiče nebo rodiče adoptivní, případně pěstouni. (Matějček, 1999)

4.1 Sourozenectví

Pro dítě je velmi prospěšné mít sourozence. Naši sourozenci bývají zpravidla našimi prvními kamarády. Děti, které mají sourozence, jsou ve velké výhodě. Už od raného věku mají možnost sbírat zkušenosti v sociální interakci. Se svými sourozenci děti prožívají první konflikty, boje o dominantní postavení a učí se soutěživosti. To, co se naučí, jim bude přínosem po zbytek života. Naučené dovednosti totiž můžou snadno přenášet do jiných vztahů

a situací. Sourozenci jsou současně spojenci i soupeři. Učitelky v MŠ už u tříletých dětí vidí charakteristické rysy pro děti, které mají sourozence. U těchto dětí se zpravidla dříve vyskytují spolupracující dovednosti, jsou vztahově zralejší, umí být pány situace, ale umí se i přizpůsobit. Snadněji se vcítí do druhého a nedělá jim takový problém se rozdělit. Veliký vliv hraje i to, zda má dítě sourozence staršího nebo mladšího. (Koťátková, 2014)

Pouze o pár let starší sourozenci bývají pro dítě alespoň ze začátku velikou výhodou. Chování a postoje staršího sourozence bývá inspirací pro mladšího sourozence, který staršího bratra nebo sestru s radostí napodobuje. Mladší dítě sice nemá rodiče pouze samo pro sebe, jak tomu bylo u jeho staršího sourozence. Zato má před sebou vzor, který může snadno napodobovat a rychleji se rozvíjet.

Příchod sourozence do života dítěte přinese spoustu změn. Najednou už není tím malým dítětem, ale velkým sourozencem. Když se dítěti narodí sourozenec, je potřeba, aby rodiče všechnu svoji pozornost, péči a lásku rozdělovali na půl. Pokud bude dítě s předstihem připravováno na příchod sourozence, do čtyř let věku ho přijme velmi dobře. Starší děti přijímají mladší sourozence většinou hůře než děti mladší. (Koťátková, 2014)

4.2 Rodiče

Rodiče jsou pro dítě nesmírně důležitými osobami. Vytváří dítěti domov a domov je jednou z podmínek šťastného dětství. Šťastné dětství je zase jednou z podmínek pro dobré utváření osobnosti. (Opravilová, 2002)

Výchovu dítěte nemá na starosti jenom jeden člověk, ale oba rodiče a většinou se na ní do jisté míry podílí i ostatní rodinní příslušníci. Rodiče plní důležitou funkci ve výchově svého potomka. Matka s otcem své dítě chrání před nebezpečím, mají na starost přípravu životních podmínek, pomáhají mu s poznáváním světa a jsou mu oporou a životní jistotou. Vztah matky s dítětem je pokračováním vztahu, který vznikl v prenatálním období. (Vágnerová, 2012) Pro dítě má nepostradatelný význam mateřská osoba. Vztah matky s dítětem by měl být vřelý, otevřený, plný vzájemné komunikace a pozitivního ovlivňování dětského chování. Vztah mezi otcem a dítětem vzniká už v kojeneckém období. Doplnuje základní péči matky o dítě. Už od raného věku vybízí k aktivitě a doplňuje tak zkušenosti, které dítě získalo s matkou. Ve výchově je otec ten, kdo většinou více podporuje samostatnost. Otec plní jinou úlohu než matka, ale i tak je jeho role nenahraditelná a tvoří důležitou součást vývoje a výchovy dítěte. Na otci je být řádným příkladem mužské role. (Špaňhelová, 2004)

5 Zralost dítěte pro mateřskou školu

Pojem zralost dítěte pro MŠ není přesně definován. Je vhodné, aby dítě už před zahájením předškolní docházky mělo za sebou období vzdoru, které probíhá kolem dvou let věku.

Z psychologického hlediska je dítě pro MŠ zralé, když dovede vyjádřit své přání a potřeby. Dokáže říct, co potřebuje, co ho bolí nebo že chce jít na toaletu. Zvládá mluvit alespoň v jednoduchých větách, rozumí základním pokynům dospělých. Vyhledává dětský kolektiv, touží poznávat nové věci. Zvládne se soustředit na krátké, jednoduché vyprávění, zajímá se o knihy. Je schopno se alespoň na dopoledne odpoutat od rodičů.

(Niesel, Griebel, 2005)

Z biologického hlediska dítě zralé pro předškolní vzdělávání umí běhat, skákat, chodit po schodech, jezdit na trojkolce. Dovede zacházet s pastelkami a uklidit si po sobě hračky. Umí se samo najíst za použití lžice i napít z hrnečku. Má zvládnuté hygienické návyky, již chodí na toaletu a je bez plen jak přes den, tak i v noci. Umí si umýt i utřít ruce. Dokáže se samo vysmrkat. Zvládá si obléknout i vysvléknout alespoň základní kusy oblečení.

Zralé dítě je fyzicky, emočně i sociálně natolik vyspělé, že zvládá pobyt v MŠ bez jakékoliv újmy na jeho fyzickém i psychickém zdraví. Zralé dítě se do MŠ těší a vyhledává společnost dětí. (Matějček, 2005)

Bohužel jsou do MŠ přijímány děti, které nejsou pro MŠ zralé. Mnohdy děti nezvládají mluvit ani v těch nejjednodušších větách a vyjádřit své potřeby. Pro takové děti může být pobyt v MŠ velmi frustrující.

6 Adaptace

Všeobecně je proces adaptace přizpůsobení se organismu podmínkám, ve kterých existuje, a to jak v biologickém, tak i sociálním smyslu. Je to proces, během něhož se organismus přizpůsobuje podmínkám daného prostředí a získává nové vlastnosti, které zvyšují jeho životaschopnost v daném prostředí. (Kolář, 2012)

Během zahájení docházky do MŠ děti prožívají sociální adaptaci. Nástup dítěte do MŠ je zcela zásadní krok v životě dítěte a jeho rodičů. Dítě stráví docházkou do MŠ úsek života, který má velký význam pro současný i budoucí rozvoj dítěte. Pro rodiče může být tohle období stejně náročné jako pro dítě. Musí se také adaptovat na nově vzniklou situaci. Už není se svým dítětem pořád, určitou část dne je bez něj a přesně neví, co zrovna jeho potomek dělá.

6.1 Faktory ovlivňují úspěšnost adaptace

Vstup dítěte do MŠ bývá pro mnoho dětí psychicky náročným. Na dítě je poprvé kladeno najednou více požadavků, než bylo doposud zvyklé. Dítěti pomůžeme snadněji překonat adaptační proces, když mu umožníme už předem nasbírat nové zkušenosti. Také určitě ocení, když mu rodiče pomohou se postupně vypořádat se všemi požadavky, které jsou na něj kladeny. Pro usnadnění adaptace je dobré dodržet tyto zásady.

1. Trénink odloučení

Bylo by dobré, kdyby dítě ještě před začátkem předškolního vzdělávání umělo trávit kratší dobu bez rodičů. Proto je vhodné nechávat dítě určitou dobu v péči jiného známého dospělého člověka. Občasné odloučení pomohou dítěti nasbírat jak více sociální jistoty, tak jistotu, že se mu rodiče nikam neztratí a že se za ním opět vrátí. Tahle odloučení budou mít ten správný smysl a projeví se pozitivně pouze tehdy, když se vrátí pro dítě vždy v domluvenou dobu. Když dítě vstoupí do MŠ, bude už na odloučení od rodičů zvyklé. Vzniklá situace pro něj nebude tolik bolestná, místo smutnění po rodičích začne objevovat nový prostor a hračky, které se v něm nachází. Samotné odloučení se může stát pro rodiče náročnější než pro dítě. Při loučení by neměli dát najevo své obavy. Samotné loučení musí být krátké a bezbolestné. Dlouhé loučení je pro obě strany velmi bolestné a samotnou situaci ztěžuje. Dítěti způsobuje obavy nejisté chování rodičů, protože v nich může podněcovat strach. Při loučení je dobré dítě ujistit, že pro něj přijdeme a kdy to bude.

2. Styk s ostatními dětmi

Pro dítě je vhodné stýkat se s vrstevníky, a to i v případě, pokud má sourozence. Je plno míst, kde se může s ostatními dětmi setkávat. Například na dětském hřišti, v centru pro děti, ve cvičení pro rodiče s dětmi nebo na různých dětských akcích. Dítě si zde nenásilnou formou osvojí i jiná pravidla než ta, na které je zvyklé z domova. Při vstupu do MŠ nebude už pro něj skupina cizích dětí problémem a bude vědět, jak se v takové skupině chovat. Získá základní povědomí o tom, že se hračky půjčují, jak si o ně říct, a i počkat, když si s nimi hraje zrovna někdo jiný.

3. Seznámení dítěte se školkou

Dítě ocení, když prostor MŠ pro něj nebude cizím. Proto bychom ho měli ještě před začátkem pravidelné docházky s dítětem navštívit. Rodič dodá dítěti svojí přítomností pocit jistoty a povzbudí jej, aby se nebálo sblížit s ostatními dětmi, učitelkami a zapojit se do programu. Některé MŠ otvírají své zahrady s herními prvky pro děti široké veřejnosti. Do MŠ chodíme s dítětem jen na tak dlouho, jak ono uzná za vhodné. Je dobré se s ním domluvit, kolikrát týdně budeme chodit MŠ a nechat ho, aby si samo vybralo den. Postupně se četnost a doba návštěv v MŠ prodlužuje.

4. Ohled na tělesnou zátěž dítěte

Začátky v MŠ jsou pro děti psychicky i fyzicky náročné. Takový den v MŠ může být pro tříleté dítě hodně únavný. Mladší děti se dovedou unavit rychleji než ty starší. Vzhledem k potřebám a možnostem je pro tříleté dítě mnohem vhodnější půldenní pobyt, než pobyt celodenní. Dítě je po návratu z MŠ často unaveno, proto mu musíme nechat čas na odpočinek. Náročnější aktivity jako procházku do města, obchodního centra nebo hřiště, návštěvu kamaráda a podobně bychom měli odložit, dokud si dítě neodpočine. Tohle opatření se týká především dětí, které teprve začínají navštěvovat MŠ, a ještě nejsou tolik tělesně zdatné.

5. Vyvarovat se vzniku dalších zátěžových situací

Pokud je to možné, neměli bychom dítě během adaptace už nijak více zatěžovat. V případě, že hrozí během adaptace nějaká významná změna, jako je narození nového sourozence, stěhování, rozvod rodičů, je vhodné vstup do MŠ odložit.

6.2 Faktory ztěžující vstup dítěte do mateřské školy

Proces adaptace probíhá u každého dítěte individuálně. U určité skupiny dětí se můžeme setkat s tím, že adaptace probíhá déle a hůře než u dětí jiných. Ve většině případů se to týká dětí, které se potýkají s faktory ztěžujícími jejich adaptaci. Adaptaci mohou ztěžovat tyto faktory.

1. Rodinná struktura

Struktura rodiny ovlivňuje proces adaptace. Nejlépe na tom bývají jedináčci, protože mívají více zkušeností s vrstevníky než děti, které mají nějakého sourozence. Děti, které mají staršího sourozence a děti, které mají mladšího sourozence se potýkají s odlišnými problémy. Když má dítě staršího sourozence a ono je mladší, případně nejmladší, problém nastává v tom, že se musí obejít bez podpory sourozenců, která mu dodává jistotu. Jestliže je dítě tím starším ze sourozenců, může se při vstupu do MŠ cítit odstrčeno nebo odloženo. Mladší sourozenec totiž tráví den v bezpečí domova s rodiči.

2. Fyzická zdatnost dítěte

Pro děti s menší tělesnou odolností bývá tělesné zatížení při adaptaci silnější. Takové děti jsou dříve unavené a potřebují více odpočinku, který jim MŠ mnohdy nemůže nabídnout. Prostředí plné hlučných a rozdováděných dětí není zrovna pro odpočinek ideální. Tělesně méně zdatné děti bývají častěji nemocné, tudíž musí zůstat doma a tím se proces adaptace prodlužuje.

3. Výchova a zaměstnanost rodičů

Ve velké nevýhodě jsou děti, které mají příliš úzkostlivé rodiče. Úzkostliví rodiče tolik nenechávají své dítě zkoumat okolí, a to má za příčinu žádnou nebo malou důvěru dítěte v jeho vlastní schopnosti. Děti příliš úzkostných rodičů mají ztíženou adaptaci, snaží se ze vzniklé situace nějak utéci. Útěkovou strategií může být snaha si přítomnost rodiče vybrečet nebo schování se na nějaké klidné místo a snaha být neviditelným. Při vstupu dítěte do MŠ se odrazí i nedůsledná výchova jeho rodičů. Když děti nemají pevně nastavené hranice tak neví, co vlastně mohou a co nemohou. Takové děti ani pořádně neví, jak se mají chovat. V MŠ se děti setkávají s novými pravidly. Tato nová pravidla mohou dítě ještě více znejistit. Ve velké nevýhodě jsou i

děti, které mají pracovně vytížené rodiče. Děti pracovně vytížených rodičů musí zpravidla ve školce zůstat déle. Když dítě už od začátku docházky do MŠ musí v zařízení setrvat celý den, nemá možnost se postupně adaptovat. Takové děti se hůře přizpůsobují a mívají větší problém se adaptovat než děti, které chodí alespoň z počátku do MŠ pouze na půl dne. Celodenní návštěva školy je pro tříleté dítě v adaptačním procesu mnohem více náročná než půldenní pobyt v MŠ.

4. Traumatický zážitek v životě dítěte

Děti, které prožily nějakou traumatickou událost, například rozvod rodičů, dlouhodobý pobyt v nemocnici nebo úmrtí blízké osoby, mívají s adaptací větší problémy. Tyto děti bývají silně fixovány na matku a za žádnou cenu ji nechtějí ani na chvíli opustit. Často jsou psychicky nevyrovnané a přecitlivělé. Je to následkem negativní zkušenosti, kterou si musely projít příliš brzy.

(Niesel, Griebel, 2005)

6.3 Průběh adaptace

Průběh adaptace je individuální proces, který u každého jedince probíhá jinak dlouho a v jiné intenzitě. Přesto jde většinou v chování dětí rozlišit, v jaké fázi adaptace se zrovna nachází. První dny jsou fází orientování. Většina dětí v MŠ během loučení s rodiči dává na sobě znát strach a nejistotu. Pro děti je typické, že v této situaci pláčou, pevně drží rodiče a odmítají je pustit. Během prvního týdne nové děti vše sledují v povzdálí. Nemají zájem se zúčastňovat her ostatních dětí a nechtějí se ani zapojit do řízeného programu. Dítě je v nelehké situaci. Nachází se v novém prostředí, je obklopeno cizími dětmi a se svými přáními a požadavky se musí obracet na cizí osobu. Proto je pochopitelné, že děti vše sledují z povzdálí a jsou zdrženlivé vůči kontaktu s ostatními dětmi. Pozorují, jaká pravidla platí ve školce. Je to pro ně velmi důležité, protože bez této první snahy orientovat se by nebylo možné sociální začlenění se do kolektivu. Zdrženlivost trvá až do té doby, než si je dítě samo sebou jisté, že zvládne splnit všechny nové nároky, které jsou na něj kladeny. Například odloučení se od rodičů, orientovat se v novém prostředí, komunikace s novými osobami, jiná sociální role. Teprve až si je dítě samo sebou jisté, že toto všechno zvládne, „vylézá, ze své ulity“ a pokouší se o první pokusy o kontakt s ostatními. Změna chování dítěte se projevuje i doma. Dítě může působit unaveně a vyčerpaně. Je běžné, že rodiče se většinou zvědavě ptají na to, co v MŠ dělalo, s čím si hrálo, jak se mu tam líbilo. Děti obvykle odmítají hovořit.

V orientační fázi se děti projevují zdrženlivostí doma i v MŠ, avšak na každém místě má tato zdrženlivost odlišný význam. V MŠ je dítě zdrženlivé, aby mohlo v klidu přijímat všechny pro něj nové informace a podněty. Doma bývá zdrženlivé proto, že den prožilo v MŠ, všechno to přijímání nových informací je pro něj moc náročné, proto touží po relaxaci a klidu.

Od druhého týdne probíhá fáze začlenění. Nové děti jsou již seznámeni s prostředím a režimem dne v MŠ. Převažuje paralelní hra, děti si hrají vedle sebe. Dítě se už nedrží vpovzdálí, začíná se pokoušet o první kontakty. Ve druhém týdnu začíná dohadování o postavení ve skupině. Nové děti touží po přijetí, snaží se na sebe upoutat pozornost, chtějí být ve středu pozornosti. Využívají nejrůznější způsoby jak na sebe upoutat pozornost, předvádí nové hračky, snaží se do všeho plést, rozdávají obrázky nebo napodobují starší děti. Nastává velký konkurenční boj ve skupině. Nové děti se touží prosadit, starší děti se právem cítí ohroženi. Nemají už tolik pochopení pro nováčky a nechrání je. Ve druhém týdnu začíná dohadování o postavení ve skupině. Pro začleňovací fázi je typická zvýšená účast učitelek v dětských sporech, protože nové děti nemají ještě schopnosti, aby konflikty samy vyřešily. Snaha prosadit se může být velmi únavná. Časté spory a hádky nemají na děti dobrý vliv. Nové děti začínají být nevyrovnané, přecitlivělé a psychicky i fyzicky unavené. Tato fáze může být pro pedagoga velmi náročná. Doma se už děti tolik nestahují do ústraní, jak tomu bývalo během minulých dnů. Začínají vypravovat o tom, co dělaly v MŠ. Spory probíhající během dne v MŠ mají vliv na chování dítěte doma. Děti bývají mrzuté, napjaté, nevyrovnané, někdy dokonce i smutné, jejich nálada může různě kolísat. Stále přetrvává únava a je běžné, že děti chodí zcela dobrovolně dříve spát, než byly zvyklé před zahájením školní docházky. V průběhu téhle nelehké situace dítě více touží po projevech náklonosti, jistoty a podpory. Ovšem i doma se může začít snažit upoutat pozornost na sebe nejrůznějšími prostředky. Například je více plačtivé, chce opak toho, co chtějí rodiče, odmlouvá. Projevuje tím svoji dětskou touhu po lepší pozici a prosazení se. Tato fáze nám hezky zrcadlí protichůdnost pocitů, které dítě prožívá během tohoto nelehkého období. (Häfele, Klégrová, 1993)

Třetí týden je týdnem zvláštního opatření. Dítě má za sebou první dva náročné týdny. Intenzita dětských sporů a hádek výrazně klesá. Nové děti mají mnohem více zkušeností, než měly na začátku. Už se nesnaží kamarádit se všemi, nýbrž ví, kdo je ve skupině oblíbený a má velký vliv na ostatní děti. Cíleně se zaměřují na oblíbené děti a chtějí se s nimi skamarádit a získat jejich oblibu. Tím se snaží zlepšit svoje sociální postavení a začlenit se. Různými způsoby se snaží upoutat pozornost třídního oblíbence, zahrnují ho dárky a pozornostmi. S velkou oblibou chodí po boku „populárních dětí“, napodobují je a doufají, že se takhle stanou více populární a vybudují si lepší postavení. Tohle zvláštní opatření má za následek

to, že se děti nevěnují ostatním dětem. Dříve mezi dětmi nedělaly rozdíly, nyní netouží po společnosti méně populárních dětí, nevyhledávají je a nejsou vůči nim vstřícní. Na rodiče může dítě působit jako duchem nepřítomné. Chování dítěte doma je už skoro stejné jako bývalo dříve, ale je na něm patrná velká únava, stále se nepokouší zůstat déle vzhůru. (Häfele, Klégrová, 1993)

Během čtyř týdnů se většina nových dětí adaptovala a začíná se projevovat jejich normální chování. Děti už bezpečně znají režim dne, znají vnitřní i venkovní prostory MŠ, vědí, do jaké třídy patří a kdo jsou jejich paní učitelky. Neostýchají se už hovořit s paní učitelkou, nýbrž jsou rády, když jim věnuje pozornost. Seznámily se už s většinou dětí ve své třídě. Mají povědomí o způsobech a pravidlech chování ve třídě, i když se podle nich stále ještě úplně přesně neumí řídit. Už vědí, jakou mají sociální roli ve společnosti, nejistota vymizela. Jejich zaměření se na oblíbené děti vedlo k sociálnímu uznání. Nadbíhání a vnucování se populárním dětem už ustává. Všimají si znovu všech dětí a s větší či menší jistotou se začleňují do dětské skupiny. Po čtyřech týdnech mají děti za sebou všechny kroky, které jsou zásadní k začlenění do skupiny. Chování dítěte doma je už téměř normální. Rodiče na dítěti mohou pozorovat zřetelné symptomy celkového tělesného vyčerpání. Je to kvůli tomu, že dítě ještě dostatečně nezpracovalo předešlé týdny a zátěž pořád ještě úplně nevymizela. (Niesel, Griebel, 2005) (Häfele, Klégrová, 1993)

Reakce tříletých dětí na odloučení od rodiny probíhá ve třech stádiích.

1. Stádium protestů – dítě na vzniklou situaci reaguje srdceryvným vytrvalým pláčem. Odmítá s novým prostředím komunikovat, odmítá nabízené hračky a nechce si hrát. Dožaduje se přítomnosti rodičů.
2. Stádium zoufalství – dítě již nepláče, uzavře se do sebe. Úplně minimálně komunikuje se svým okolím. Mlčky pozoruje ostatní děti a učitelky. Když mu je nabízena hračka, přijme ji, ale bez zájmu s ní manipuluje.
3. Stádium odpoutání od matky – svoji pozornost připoutá k náhradní osobě. Chování se začíná přibližovat normálu. Má zájem o hračky, komunikace s okolím probíhá zcela normálně. (Niesel, Griebel, 2005)

Tato charakteristika chování dětí je ve velké míře individuální. Postupy, které jsem popsala, nejsou žádnými pečlivými strategickými plány dětí, ale vždy probíhají podvědomě. Samotné dítě nad nimi vůbec nemusí přemýšlet a jedná automaticky. Dítě je v jiné situaci v MŠ a v jiné situaci doma. Proto může reagovat na různé věci odlišně. Ačkoliv víme, jakým způsobem adaptace na vstup do MŠ probíhá, musíme mít neustále na paměti, že každé dítě je osobité individuum a zvládá vstup do MŠ svým vlastním způsobem. Pořadí adaptačních etap se nikdy

nemění. Ale různé fáze mohou u různých dětí trvat jinak dlouho. Délka a průběh samotné adaptace do značné míry závisí i na dětském kolektivu a učitelkách. Pedagog předškolního vzdělávání má v adaptaci dětí významnou roli. Existuje mnoho způsobů, jak může pomoci dětem i jejich rodičům. Za vhodné se považuje, aby učitelé navázali spolupráci s rodiči dostatečně dopředu. Pokud je to možné, už v květnu nebo v červnu před letními prázdninami. Od pedagoga se očekává, aby v první týdny podvědomé jednání dítěte co nejvíce podpořil. Za vhodné se považují například hry, během kterých si nové děti mohou osvojit potřebná pravidla, nové důležité informace, a přitom nemusí vystoupit z role pozorovatele, ve které se cítí nejlépe. Ve třídě MŠ by se mělo nacházet klidné, tiché místo, které dětem poskytne dostatečné soukromí. Nové děti se mnohem rychleji unaví, proto by měly mít možnost se stáhnout do ústraní a bezpečí klidného místa. Pomalé zvykání dětí na MŠ je vždy narušené víkendem, dvěma dny strávenými s rodiči. V pondělí je pro dítě mnohem těžší se rozloučit s rodiči a být znovu v MŠ, než v kterýkoliv jiný den. Z tohoto důvodu by pedagogové měli propojit minulý týden s týdnem novým, například nechat děti v pondělí ráno u stolečku dokončit zábavnou aktivitu, kterou započaly v pátek. Alespoň se zabaví, přijdou na jiné myšlenky a nebude se jim tolik stýskat.

(Niesel, Griebel, 2005)

6.4 Kdy končí adaptace

Délka adaptace je individuální, nemáme žádné konkrétní stanovení doby, do jaké by mohla být ukončena. Ve valné většině MŠ je adaptační období stanoveno na dobu 3 měsíců. Do konce těchto tří měsíců by se dítě mělo již bezpečně orientovat v prostoru MŠ a mělo by znát její pravidla. Na dětech s ukončeným adaptačním procesem můžeme sledovat, že do MŠ většinou chodí s radostí a s úsměvem. Nemají žádné velké problémy se s rodiči rozloučit. V MŠ se cítí dobře, mají potřebnou jistotu, a nedělá jim problém vést s pedagogy otevřený rozhovor. Znají jména učitelů i ostatních dětí. Děti zde mají kamarády, nedělá jim problém se zeptat, zda si s nimi budou hrát, nebo zda se mohou připojit k jejich hře. Respektují program dne a skupinová pravidla. Dovedou se podle pravidel chovat a dokáží se jim i přizpůsobit. Nebojí se vyjádřit své požadavky. (Häfele, Klégrová, 1993)

7 Adaptační problémy

Během adaptačního procesu se mohou vyskytnout problémy s adaptací, a to jak u menších, tak i u starších dětí. Problémů, které se mohou vyskytovat během adaptace, je velké množství. Záleží na dítěti samotném, protože každé dítě je osobností. Také záleží na přístupu rodičů, zda dítě už dopředu připravovali na vstup do MŠ, nebo zda to pro něj bude velká neznámá. Podstatný vliv má i prostředí MŠ, zejména její zaměstnanci a dětský kolektiv. V praxi se nejčastěji můžeme setkat s těmito adaptačními problémy: ranní pláč, psychosomatické problémy a s dětmi, které manipulují se svými rodiči.

7.1 Ranní pláč

Mezi nejčastější adaptační problémy se řadí ranní dětský pláč. Dítě se nechce odloučit od rodičů. Nejistota a smutek trvají do doby, dokud si nevytvoří mezi dětmi a učitelkou vztah, o který se bude moci opřít. Velmi významná je role učitelky. Děti ve věku tří let u ní naprosto přirozeně hledají podporu a bezpečí. Učitelka by měla dodat jistotu i rodičům a ujistit je, že ranní pláč je naprosto běžnou věcí a dovede si s jejich dítětem poradit. Ranní pláč může být obtížný i pro samotné rodiče. Očekává se od nich, aby na sobě nedávali nic znát. Děti by neměly vycítit, že postoj rodičů je nejistý. Z pláče se totiž může stát účinná zbraň, kterou se budou snažit vybojovat, aby nemusely ráno vstávat a jít do MŠ, podřizovat se jejímu režimu a nové autoritě. Rodiče by měli být neoblomní a docházku do MŠ prezentovat jako jasnou věc. My chodíme do práce, starší sourozenec do školy a ty do MŠ. (Informatorium, Kramulová, září 2011)

Méně problémů s ranním pláčem se vyskytuje v heterogenních třídách, kde jsou děti různého věku. Starší děti už bývají úspěšně zadaptované a berou situaci s nadhledem, dovedou mladší děti uklidnit a popřípadě i zaujmout. Nejčastěji se ranní pláč vyskytuje ve třídách homogenních, kde jsou nejmladší děti, které ještě nikdy do MŠ nechodily. V takových třídách se nezdálo se můžeme setkat se skupinovým pláčem, kdy začne brečet jedno dítě a ostatní se k němu přidají. Děti nepláčou jenom ráno, ale například i když se jde na svačinku, na procházku. Tedy tehdy, když nastává nějaká změna vyplývající z režimu dne. Nové děti nemají režim dne ještě tolik zažitý, proto je snadno každá změna může vyvést z míry. Brzy si děti na režim dne zvyknou a budou ho vyžadovat. Režim dne pomáhá dětem naplňovat potřebu řádu. Pláč se vyskytuje zhruba dva až šest týdnů.

Po této době ranní pláč ustává, ale může se zase vrátit. Například po víkendu, nemoci nebo prázdninách, kdy dítě po několikadenní nepřítomnosti musí jít opět do MŠ. Některé děti jsou za několik minut od obtížného loučení opět plné aktivity a neprojevují se lítostivě. Je potřeba rodiče ujistit, že jejich potomku pláč příliš dlouho nevydržel a pár minut po jejich odchodu si už spokojeně hrál s hračkami. (Informatorium, Kramulová, září 2011)

7.2 Psychosomatické problémy

Během adaptačního procesu se mohou vyskytnout psychosomatické problémy. Může to být bolest hlavy, břicha, horečka bez zjevné příčiny, zvracení, průjem nebo i neustálé nutkání k močení. Dítě si tyto problémy samo vyvolá, aby nemuselo do MŠ a mohlo zůstat doma. Problémy vznikají jako reakce na separační úzkost, což je úzkost z odloučení od rodiče, která může vzniknout po nástupu dítěte do předškolního zařízení. (Prekopová, 2009)

Při výskytu psychosomatických potíží by měli rodiče spolupracovat s pedagogy, společnými silami se snažit odstranit strach a úzkost dítěte. Rodiče by měli znovu dítěti vysvětlit, že ho v MŠ nenechají, že si pro něj přijdou a říct mu, kdy si pro něj přijdou. Je velmi důležité čas příchodu dodržet! Při nedodržení by dítě mohlo ztratit k rodiči důvěru. V případě potřeby by učitelka měla klidně i několikrát dítě ubezpečit, že rodiče pro něj doopravdy přijdou a nemá se čeho bát. Pokud ani spolupráce s pedagogy na odstranění separační úzkosti nebude úspěšná, je nutné se poradit s dětským psychologem. (Prekopová, 2009)

7.3 Dítě malý tyran

Někteří rodiče se snaží svému dítěti vždy vyhovět. Dělají to proto, aby se vyhnuli problému. Tyto děti ví, že pláčem nebo zlostí si snadno mohou vymoci svého. Rodiče se dítěti na vlastní úkor podrobují a dítě je v roli malého tyrana, který dosáhl svého.

Malý tyran není zlé dítě, ale pouze velmi nešťastné dítě, protože u něj nedochází k naplnění jedné ze základních psychologických potřeb, a to potřeby bezpečí. Dítě, které je malým tyranem vidí samo sebe jako silnějšího jedince a rodiče jako jedince slabšího. A to z toho důvodu, že může s rodiči manipulovat, jak se mu zachce. Z toho důvodu je jasné, že u takových rodičů nemůže nalézt bezpečí ani jistotu. Ocitáme se v začarovaném kruhu. Dítě je velmi nešťastné, protože postrádá bezpečí a jistotu. Rodiče jsou nešťastní, protože jsou obětí svého dítěte. Cítí, že s nimi manipuluje, ale neví, jak z této situace ven. Je potřeba se nebát a vyhledat odbornou pomoc. (Kořátková, 2014)

8 Výzkumné šetření

8.1 Cíl výzkumu

Výzkumnou část mojí bakalářské práce jsem zaměřila na pozorování adaptačního procesu tříletých dětí. Ve své práci počítám jako tříleté děti ty, které 3. 9. 2018 měly tři roky nebo během nadcházejícího čtvrtletí dosáhnou věku tří let.

Cílem mého výzkumu bylo

1. Zjistit, jestli se u pozorovaných dětí vyskytly adaptační problémy.
2. Pokusit se odpovědět na otázku, proč se adaptační problémy vyskytly.
3. Zjistit, proč se jedna skupina dětí adaptovala lépe než ta druhá.
4. Porovnat mezi sebou obě skupiny.

8.2 Metodologie výzkumu

Výzkum byl realizován formou kvalitativního kazuistického výzkumu. Kazuistický výzkum se zabývá intenzivním studiem jednoho případu, jedné situace, jednoho člověka a jednoho problému. Případová studie je metoda kvalitativní, protože dokáže dokonale splnit cíle kvalitativního výzkumu. (YIN, 2019)

8.3 Výzkumná metoda

K získávání potřebných dat jsem volila metodu pozorování a metodu dotazníkového šetření. Pozorovala jsem děti z venkovské MŠ, které nastoupily do třídy mladších dětí. Třída byla určena pro dvouleté až tříleté děti. Pozorování probíhalo od září roku 2018 až po březen 2019. Během pozorování jsem se zaměřila na několik bodů.

1. Z jakých rodinných poměrů dítě pochází.
2. Zdravotní stav dítěte.
3. Jak probíhá loučení s rodiči a jak se dítě chová po něm.
4. Na komunikační a sociální dovednosti dítěte.
5. Jak se dítě vypořádává s novou autoritou a řádem školy.
6. Na sebeobslužné dovednosti.
7. Jak dítě reaguje na přechodové činnosti, případně mimořádné režimové změny.
8. Na spánek v mateřské škole.

Informace o jednotlivých dětech jsem shrnula formou kazuistiky každého dítěte. V zájmu zachování anonymity dětí jsou jejich jména pozměněna.

Pro metodu dotazníkové šetření jsem použila polostrukturovaný dotazník, který obsahoval 11 otázek. Dotazník byl rozdán rodičům pozorovaných dětí. Tuhle metodu jsem zvolila, abych získala více doplňujících informací, které mi pomohou odpovědět na mé výzkumné otázky.

8.4 Výzkumný vzorek

Pro výběr výzkumného vzorku bylo osloveno několik MŠ v okolí mého bydliště. Nakonec jsem vybrala MŠ, která má celé jedno oddělení pro děti dvouleté a tříleté. Výzkumným vzorkem pro mé pozorování bylo osm náhodně vybraných dětí ve věku tří let. Děti docházely do oddělení pro nejmenší děti, které bylo ve velké vesnické škole. Výzkumný vzorek jsem rozdělila na dvě skupiny.

1. Skupina A – děti, u kterých adaptace probíhala bez obtíží, případně jen s velmi mírnými obtížemi.
2. Skupina B – děti, u kterých adaptace probíhala s obtížemi nebo děti, které do dnešního dne ještě nejsou zcela adaptovány.

Abych zjistila více informací o pozorovaných dětech, vytvořila jsem dotazník a rozdala ho jejich rodičům. Ve většině případů dotazník vyplňovaly matky ve věku 22 až 35 let. Pouze jeden byl vyplňován otcem dítěte.

8.5 Předpoklady

- P1 Děti, které jsou zvyklé už před nástupem do MŠ na krátkodobé odloučení od rodičů, adaptují se rychleji než děti, které nejsou zvyklé na odloučení.
- P2 Adaptační období zvládají lépe děti, které již v mateřské škole mají staršího sourozence.
- P3 Děti klidných a vyrovnaných rodičů mají při vstupu do MŠ menší problémy než děti úzkostných rodičů
- P4 Větší problémy s adaptací mají děti, v jejichž životě nastala nějaká traumatická situace, jako je rozvod rodičů, dlouhodobý pobyt v nemocnici nebo úmrtí blízké osoby.

- P5 Když děti během adaptačního období prožívají ještě nějakou jinou zátěžovou situaci, adaptace se pro ně stává mnohem více obtížná a mají více adaptačních problémů

8.6 Vlastní pozorování – skupina A

8.6.1 Magdaléna (2,11 let)

Magdaléna nastoupila do MŠ v září 2018. Je to zdravá holčička, která pochází z neúplné rodiny. Když měla 2 roky, matka se jí vzdala a utekla do své domoviny na Ukrajinu. V době nástupu do MŠ žila Magdaléna pouze se svým otcem.

První dva dny po rozloučení s otcem chvíli plakala, po odvedení její pozornosti nabízenou hračkou byl pláč rychle pryč a už se u ní nevyskytl. Od třetího dne probíhalo rozloučení téměř vždy bez slz. Dala tátovi pusu a šla si hrát.

Magda je velmi společenská holčička, oporu měla jak v dětech, tak v učitelkách. První dny ji činilo velké obtíže se přidat do her ostatních dětí, brzy se však bez rozpaků začala přidávat do her s dětmi. Ráda vařila s ostatními holčičkami v kuchyňce nebo si hrála s domečkem pro panenky. Učitelkám chvíli trvalo, než se naučily dívence porozumět, protože výslovnost některých hlásek byla nesprávná.

Oblékání pro ni nebylo žádným problémem, od prvních dnů se sama oblékala, taktéž si dokázala sama dojít na toaletu. Dívka byla dobrým strážníkem, ráda jedla. Potíž byl v tom, že neměla příliš dobré stravovací návyky, obvykle místo lžice používala k jídlu ruce. Po rozhovoru s jejím otcem dohlédl na to, aby doma začala k jídlu používat lžici místo rukou. V současné době má Magda už správné stravovací návyky.

Běžné přechodové činnosti i mimořádné aktivity výborně zvládala. Od třetího týdne spávala v MŠ až do konce prosince zcela bez problémů. Od ledna chodí domů pravidelně každý den po obědě. Vyzvedává ji otcova nová partnerka, se kterou má dívka velmi dobrý vztah.

8.6.1.1 Doplnující informace získané z dotazníku pro rodiče

Tatínek Magdalénky při její výchově bere ohledy na to, co ona chce. Z důvodu pracovní vytíženosti otce docházela dívka téměř rok do jeslí, kde byla zvyklá pobývat zhruba 6 hodin denně. Na otázku, zda se Magda do MŠ těšila, není otec schopen odpovědět. Když otec dívku do MŠ zavedl, nepociťoval žádné výčitky svědomí, ani jiné podobné pocity. K výrazným

změnám chování Magdalény doma nedocházelo, jen si všiml, že dívka byla první měsíc odpoledne více unavená a dobrovolně chodila spávat včas. Jakmile pro ni tatínek přišel, holčička ho většinou vesele uvítala a šla s ním domů. Občas se stalo, že se jí z MŠ domů nechtělo.

8.6.1.2 Shrnutí adaptačního procesu Magdalény

Předpoklad (P1) se v tomto případě **potvrdil**. Dívka byla na odloučení zvyklá, protože ještě před zahájením docházky do MŠ docházela na 6 hodin denně do jeslí.

Předpoklad (P2) nedovedu posoudit, protože Magdaléna je jedináčkem. Tudíž žádného sourozence v mateřské škole mít nemohla.

Předpoklad (P3) se **potvrdil**. Otec dívky během jejího nástupu do MŠ nepociťoval žádnou úzkost a adaptace probíhala velmi dobře, dívka cítila ze strany otce potřebnou jistotu.

Předpoklad (P4) se **nepotvrdil**. Dívka si ve svých dvou letech prošla velmi traumatickou událostí, její matka odešla od rodiny a Magda zůstala pouze s otcem. Přesto se adaptační problémy u dívky nevyskytly.

Předpoklad (P5) nedovedu posoudit. Dívka během adaptace žádnou novou stresovou situaci neprožívala.

8.6.2 Kryštof (3,2 let)

Kryštof nastoupil do MŠ v září roku 2018. Je to zdravý chlapec, pochází z neúplné rodiny. Když měl chlapec rok, maminka se znovu vdala a s novým tatínkem si po čase pořídili dalšího potomka. Kryštof má nevlastní sestru, která v době jeho nástupu do MŠ měla 5 měsíců. Nového manžela své matky oslovuje tati. Kontakt s jeho biologickým otcem není udržován.

Necelé dva týdny po nástupu do MŠ se u něj vyskytoval ranní pláč a stesk po mamince. Loučení mu činilo problémy, ihned po odchodu matky se dal do pláče. Učitelkám se často podařilo odvést jeho pozornost.

Kryštof vyhledával oporu u učitelek. Velmi rád mluvil o své mladší sestře a ostatních členech rodiny. Nedělalo mu problém se zapojit do hry ostatních dětí, půjčit dětem hračku nebo si ji od nich vypůjčit. Ze všeho nejraději si hrál s ostatními kluky s auty nebo si sám skládal dřevěnou skládačkou. Na jeho věk má velmi dobře rozvinuté komunikační schopnosti.

S novou autoritou ani s dodržováním pravidel MŠ se nevyskytl vůbec žádný problém. Mírné obtíže měl s oblékáním, z počátku potřeboval hodně dopomoci. K jídlu má zdravý

vztah, většinou snědl úplně vše. Umí si sám dojít na toaletu a po použití toalety si automaticky umývá ruce.

Běžné přechodové činnosti mu první týdny činily mírné obtíže. Občas se stalo, že začal plakat a ptát se po mamince. Učitelka ho vždy ubezpečila, že pro něj maminka za chvíli dorazí a pláč velmi rychle přestal. Mimořádné činnosti zvládal bez pláče, jen se držel v blízkosti učitelky. VMŠ spává jen výjimečně, většinou chodí po obědě domů.

8.6.2.1 Doplnující informace získané z dotazníku pro rodiče

Rodiče se při výchově Kryštofa snaží vyhovět jeho zájmům a přáním. Kontakt s ostatními dětmi byl na každodenním pořadu. Kryštof chodil velmi často na dětská hřiště a stýkal se s dětmi rodinných přátel. Chlapec byl na vstup do MŠ připravován, spolu s matkou navštěvoval dětskou edukativní skupinu s názvem Školička. Hoch je zvyklý na odloučení od rodičů a nečiní mu to žádný problém. Velmi rád tráví čas u svých prarodičů a několikrát byl u nich po celý víkend. Podle matky se chlapec na vstup do MŠ těšil. Když matka zavedla chlapce do MŠ, nepociťovala žádný smutek ani výčitky svědomí. Pouze doma zaznamenala mírné změny chování. Kryštof byl první dva týdny více zamlklý a velmi neochotně odpovídal na otázky týkající se jeho dne v MŠ. Po příchodu matky do MŠ docházelo vždy ke stejným reakcím, syn ji vřele přivítal.

8.6.2.2 Shrnutí adaptačního procesu Kryštofa

Předpoklad (P1) se v tomto případě **potvrdil**. Chlapec byl zvyklý trávit bez rodičů celý víkend.

Předpoklad (P2) bohužel **nedovedu posoudit**, protože chlapec v mateřské škole staršího sourozence neměl.

Předpoklad (P3) se **potvrdil**. Matka chlapce během jeho nástupu do MŠ nepociťovala úzkost, smutek, výčitky svědomí, ani jiné podobné pocity.

Předpoklad (P4) **nedovedu posoudit**. Chlapec sice prožil rozvod rodičů, ale v té době mu byl pouhý jeden rok, současného manžela své matky oslovuje tati. Proto si myslím, že se tahle traumatická událost na chlapci nijak neodrazila.

Předpoklad (P5) také bohužel **nedovedu posoudit**. Chlapec se v době zahájení předškolní docházky nemusel vypořádávat s žádnou novou zátěžovou situací.

8.6.3 Jana (3,0 let)

Janička nastoupila do MŠ v září 2018. Je to zdravá holčička z úplné funkční rodiny. Je prostřední ze tří sourozenců. V době nástupu do MŠ měl její mladší bratr Patrik půl roku a starší bratr Aleš 5 let. Starší bratr navštěvuje stejnou mateřskou školu jako Jana, jen je v oddělení pro předškolní děti.

První týden vždy ráno při příchodu do MŠ plakala, musela být předána do náruče učitelky. Velmi snadno se nechala zaujmout nabízenou hračkou a odvedla svoji pozornost na něco jiného. Přes den si ale několikrát na maminku vzpomněla a s pofňukáváním se na ni vyptávala. Během druhého týdne se ranní pláč vyskytoval pouze sporadicky a od třetího týdne už vůbec nebyl.

Jana má velmi dobře rozvinuté komunikační schopnosti. Mluvila ráda, velmi dobře hodně, a to jak s učitelkou, tak i s ostatními dětmi. Při hraní hodně střídala hračky, a dokonce i děti, se kterými si hrála. Oporu hledala v učitelkách už od prvního dne. Vylezla učitelce na klín a dožadovala se mazlení. S novou autoritou ani s řádem v mateřské škole neměla vůbec žádný problém. Největší kámen úrazu bylo oblékání. Janička plakala, protože se šlo ven a ona se musela sama obléknout. Automaticky nosila učitelce oblečení a chtěla, aby ji oblékly. Nechtěla to ani sama vyzkoušet. Když pomoc nepřicházela, raději si sedla na lavičku a plakala, dokud ji někdo nepřišel na pomoc. Se stravováním v mateřské škole neměla žádný problém. Byla velmi dobrým strážníkem a snědla i to, co ostatním dětem nechutnalo. Ovládání svých tělesných potřeb zvládala výborně.

Jana z počátku neměla ráda změny. Plakala, když se odcházelo ze třídy do šatny. Pláč trval i během oblékání. Venku pláč rychle ustal. Na hřišti první týdny vyhledávala přítomnost svého staršího bratra, se kterým si ráda hrála. Mimořádné aktivity také neměla ráda. Vyhledala učitelku a celou akci byla schopna trávit na jejím klíně. Sice bez pláče, ale potřebovala cítit oporu. Od druhého týdne spávala v MŠ jako jediná z dětí. Na spaní docházela i s učitelkou do vyššího oddělení, ve kterém byl její bratr. Když měla lehátko vedle bratra, neplakala. Během třetího týdne spávala opět ve své vlastní třídě. Při oblékání do pyžamky poplakávala a ujišťovala se, že je bratr o patro výše a že po spaní pro ni přijde její maminka. Po ujištění plakat přestala, čtvrtý týden v MŠ probíhala příprava na spaní i samotný spánek bez pláče. Janička při spaní téměř vždy usnula.

8.6.3.1 Doplnující informace získané z dotazníku pro rodiče

Při výchově Jany rodiče berou ohledy na to, co dívka cítí, a co chce. Dívka ještě před zahájením docházky do MŠ navštěvovala zařízení umožňující kontakt s ostatními dětmi. Často chodila na dětská hřiště, spolu s rodiči absolvovala různé akce pro děti. S otcem docházela téměř rok na cvičení pro rodiče s dětmi. Jana byla zvyklá na občasné odloučení od rodičů. Se starším bratrem často bývala u prarodičů nebo u tety se strýcem. Tohle odloučení nikdy netrvalo déle než čtyři hodiny. Dívka se moc těšila, že bude chodit do MŠ stejně jako její bratr. Matka Janin nástup do MŠ nebrala vůbec tragicky, měla radost, že bude mít více času se věnovat jejich nejmladšímu sourozenci. Při vyzvedávání dívky z MŠ docházelo k různým reakcím. Někdy rodiče uvítala a běžela k nim, jindy se stávalo, že se jí z MŠ nechtělo domů a plakala, že si ještě dostatečně nepohrála. Žádné změny chování si rodiče na Janičce nevšimli.

8.6.3.2 Shrnutí adaptačního procesu Jany

Předpoklad (P1) se potvrdil. Dívka byla zvyklá na odloučení od rodičů a domnívám se, že z toho důvodu ji adaptace nečinila velké obtíže.

Předpoklad (P2) se také potvrdil. Pro Janu byl její bratr z počátku velkou oporou. Jak při odpoledním odpočinku, tak i při pobytu na zahradě MŠ.

Předpoklad (P3) se potvrdil. Matka Jany se z dívčina nástupu do MŠ nehroutila, naopak byla ráda.

Předpoklad (P4) nemohu posoudit, protože v dívčině životě nenastala žádná traumatická situace.

Předpoklad (P5) také nemohu posoudit. Jana v době adaptačního období nemusela prožívat žádnou zátěžovou situaci.

8.6.4 Jan (3,0 let)

Honzík nastoupil do MŠ v září 2018. Je to zdravý chlapec, pochází z úplně fungující rodiny. V době nástupu do MŠ byl jedináčkem. Jeho matka se po mateřské dovolené vrátila zpět do práce.

První den se rozloučil s maminkou, dal jí pusku na rozloučenou a šel si hrát. Po čtvrt hodině si vzpomněl, že je maminka pryč a dal se do pláče. Svoji pozornost nenechal nijak odvést. Po půl hodině pláč ustal. Další den ráno již brečel mezi dveřmi a musel být předán do náruče učitelky. Po dvou týdnech se ranní pláč už nevyskytoval, mnohdy se vrhl do třídy, aniž by se s maminkou rozloučil.

Honzík si většinou hraje s kamarádem Tomášem s auty. Do her s ostatními se moc nezapojuje. Když Tomáš do školky nepřijde, zbytek dne si hraje sám. Honza s maminkou v šatně byl obvykle výřečný, ale jakmile přišel do třídy, rázem přestal mluvit. V MŠ s učitelkami komunikoval jen velmi málo. S dětmi o trošku více.

Jan měl mírné obtíže přijmout novou autoritu, velmi nerad se po celé září podvoloval autoritě a zapojoval do komunitního kruhu. Taktéž odmítal uklízet hračky, utíkal a neposlušoval. Mnohokrát se učitelky snažily s maminkou tento problém vyřešit. Když mu rodiče domluvili, nastalo mírné zlepšení. Od listopadu většinou hezky spolupracuje, jen nesmí sedět vedle kamaráda Tomáše. Kluci spolu rádi vyrušují.

Stravovací návyky má z domova dobré a k jídlu má kladný vztah. Oblékání mu činilo obtíže, z počátku mu musely hodně dopomáhat učitelky. Velkým problémem bylo docházení na toaletu. První měsíc se byl schopný pomočit i dvakrát za den. A to i přesto, že ho učitelky dávaly posedět na toaletu několikrát během dne. Od listopadu nastalo výrazné zlepšení. Bohužel byl během prosince nemocný a po návratu do MŠ nastaly opět problémy s pomočováním. Situace se po jakékoliv jeho nemoci opakovala. Po rozhovoru s rodiči se učitelky dozvěděly, že chlapec v době nemoci nosívá doma pleny po celý den. Také dostává pleny každý večer na noc. Matka přislíbila, že se pokusí pleny pomaličku odbourat. Od března roku 2019 se pomočí jen výjimečně.

Běžné přechodové činnosti i mimořádné aktivity zvládal bez problému. Spánek v MŠ mu taktéž nečinil potíže. Většinou tvrdě usnul, ale během spánku se pomočil. Pomohlo, když ho učitelka v průběhu relaxace na lehátku probudila a donesla na toaletu.

8.6.4.1 Doplnující informace získané z dotazníku pro rodiče

Rodiče chlapce vychovávají tak, že věří tomu, že on sám ví nejlépe, co má dělat. Proto se do jeho vývoje snaží výchovou zasahovat co nejméně. Honzík ještě před zahájením předškolní docházky byl zvyklý chodit mezi děti. Většinou chodil s rodiči na dětská hřiště a

s matkou pravidelně navštěvoval dětské centrum Cvrček. Na krátkodobé odloučení od rodičů byl rovněž zvyklý. Zhruba třikrát do měsíce trávil dopoledne u svých prarodičů. Když matka dávala svého syna do MŠ, nepocítovala žádný smutek ani výčitky svědomí. Chlapec se do MŠ těšil. Když pro něj rodiče přišli, vřele je uvítal a šel s nimi domů. Během adaptačního období matka na chlapci pozorovala změnu chování. Zdál se jí více náladový a zatvrzelý. Příčinu dává únavě.

8.6.4.2 Shrnutí adaptačního procesu Jana

Předpoklad (P1) se **potvrdil**. Chlapec byl zvyklý na občasné odloučení od rodičů, kdy trávil čas u svých prarodičů.

Předpoklad (P2) bohužel **nemohu posoudit**. Jan v MŠ žádného sourozence nemá.

Předpoklad (P3) se **potvrdil**. Honzova matka byla z počátku předškolní docházky svého syna vyrovnaná a nepocítovala žádné negativní emoce.

Předpoklad (P4) bohužel **nemohu posoudit**, protože v životě Jana nenastala žádná traumatická situace.

Předpoklad (P5) také **nemohu posoudit**. Chlapec v období adaptace žádnou traumatickou situaci nemusel prožívat.

8.7 Shrnutí skupiny A

Skupinu A tvořily děti ve věku od 2,11 let až 3,2 let. U těchto dětí probíhala adaptace bez obtíží nebo případně jen s mírnými obtížemi jako byl z počátku občasný ranní pláč, který je v téhle situaci přirozený pro všechny děti.

Předpoklad (P1) se **potvrdil** u všech čtyř dětí. Děti byly zvyklé na krátkodobé odloučení od rodičů, To byl jeden z důvodů, proč se byly schopny snadno a relativně rychle adaptovat.

Předpoklad (P2) jsem bohužel dovedla posoudit pouze v jednom případě. A to v případě Janičky, kde se **potvrdil**. Zbylé tři děti nemají staršího sourozence, který by navštěvoval stejnou MŠ, nebo jsou jedináčky.

Předpoklad (P3) se také **potvrdil** u všech čtyř dětí. Děti měly vyrovnané rodiče, kteří během jejich nástupu do MŠ nepociťovali úzkost, strach, smutek ani jiné podobné pocity. Děti tyto pocity nemohly ze svých rodičů vycítit, což pro ně bylo velkou výhodou.

Předpoklad (P4) jsem dovedla posoudit pouze v jediném případě. V tomhle případě se předpoklad **nepotvrdil**. Samotnou mě velmi překvapilo, s jakou lehkostí zvládala Magdaléna adaptaci, i když ji v jejích dvou letech opustila matka a musela se vypořádat s nelehkou situací. Domnívám se, že velkou roli na tom hrál fakt, že dívka ještě před vstupem do MŠ navštěvovala téměř rok jesle. Zbylé tři děti ve svém životě nezažily žádnou vážnou traumatickou událost.

Předpoklad (P5) **nemohu posoudit** ani v jednom případě. Žádné z dětí během adaptace neprožívalo žádnou zátěžovou situaci.

8.8 Vlastní pozorování - skupina B

8.8.1 Tomáš (3,5 let)

Tomáš nastoupil do MŠ v září 2018. Je to zdravý chlapec z úplné funkční rodiny. Tomáš má už dospělého bratra, který ho občas vyzvedává z MŠ. Bratr pochází z prvního manželství Tomášovy matky a už s nimi nebydlí. První týden se nemohl rozloučit s maminkou, odmítal se jí pustit. Když matka odešla, plakal, seděl u stolečku, neměl zájem o nabízené hračky. Pláč mu mnohdy vydržel téměř hodinu. Od třetího týdne bouřlivý ranní pláč probíhal pouze v pondělí a někdy i v úterý po víkendu a také když se chlapec vracel do MŠ po nemoci. Po šesti týdnech se začal pláč pomaličku zmírňovat, až vymizel úplně. Tomáš má velké problémy s řečí. V MŠ téměř nemluví. Ke hře ostatních dětí se mlčky přidá, občas vydává citoslovce napodobující zvuk auta nebo vlaku. Od října si našel ve třídě jednoho kamaráda a většinou si hraje jenom s ním. Oporu nevyhledává u nikoho, má tendence se stahovat sám do sebe. Když se ho na něco učitelka zeptá, dívá se do země a má problém odpovědět. Většinou pouze kroutí hlavou a říká ne. Od února 2019 se začíná frekvence řeči velmi pomalu stupňovat. Tomášek je doma výřečnější než v MŠ. V porovnání s jeho vrstevníky mluví velmi málo. MŠ doporučila objednání chlapce ke klinickému logopedovi. Dalším problémem je respektováním autority. Prvního půl roku bylo téměř nemožné ho udržet během řízené činnosti sedět. Utíkal z komunitního kruhu a chtěl si hrát. Když byl

přiveden zpět do kruhu, rozbřečel se a volal, mami, mami. Potíže se vyskytovaly i s respektováním pravidel třídy. Drobné potyčky s dětmi o hračky a potíže s koncentrací přetrvávají dodnes. Učitelky mu stále vysvětlují pravidla třídy, ale on jen mlčky kouká do země. Zvládá se sám obléknout a dojít na toaletu. Velké potíže byly s jídlem. Odmítal jíst. Když před něj položili talíř s jídlem, dával ho stranou. Když byl nucen, aby jídlo alespoň ochutnal, rozbřečel se a vydržel sedět s brekem u plného talíře, dokud mu nebylo dovoleno jídlo odnést. Učitelka se snažila daný problém projednat s rodiči. Ti si nepřáli, aby byl Tomáš nucen k ochutnávání jídla. Proto jedl pouze suché pečivo bez pomazánky a přílohu bez omáčky a masa. Běžné přechodové činnosti mu působily mírné obtíže. Na školní zahradě nebo na procházce měl problém se držet svojí třídy a často utíkal. Mimořádné činnosti pro něj problémem nebyly.

8.8.1.1 Doplnující informace z dotazníku pro rodiče

Rodiče vychovávají Tomáše tím způsobem, že vždy berou ohledy na to, co dítě cítí a na to, co chce. Ještě před zahájením školní docházky byl chlapec zvyklý na kontakt s ostatními dětmi. Chodil s rodiči na dětská hřiště a stýkal se s podobně starými dětmi matčiny kamarádky. Z důvodu, že chlapec už nemá žádné prarodiče, bylo zvykání chlapce na odloučení od rodičů složitější. Nepravidelně, zhruba jednou za čtvrt roku byl hlídán matčinou kamarádku nebo starším bratrem po dobu asi dvou hodin. Na otázku, zda se těší do MŠ, nejčastěji odpovídal nevim. Když matka ráno odváděla syna do školky, pociťovala lítost. Bylo jí líto, že už musí do zaměstnání a nebude moci trávit celý den se svým synem, jak tomu bývalo doposud. Na chlapci rodiče pozorovali první týdny jeho předškolní docházky mírné změny chování. Doma byl více náladový a výbušný. Tom vítal své rodiče vždy stejně, přiběhl za matkou a obejmul ji.

8.8.1.2 Shrnutí adaptačního procesu Tomáše

Předpoklad (P1) se potvrdil. Chlapec nebyl dostatečně zvykán na odloučení od rodičů, a to může být jeden z důvodů, proč se u něj vyskytoval ranní pláč.

Předpoklad (P2) bohužel nedovedu posoudit. Tomáš má již dospělého sourozence.

Předpoklad (P3) se potvrdil. Když matka chlapce vedla do MŠ, pociťovala smutek, který mohla snadno přenést i na Tomáše.

Předpoklad (P4) nedovedu posoudit. V chlapcově životě nenastala žádná traumatická událost, která by zapříčinila větší problémy s adaptací.

Předpoklad (P5) také bohužel nedovedu posoudit. Chlapec v adaptačním období nezažíval žádnou jinou zátěžovou situaci, jejíž příčinou by byl zhoršen průběh adaptace.

8.8.2 Kristýna (3,5 let)

Dívka zahájila předškolní vzdělávání v září roku 2018. Je to zdravá holčička z úplně funkční rodiny. Je jedináčkem a její matka po mateřské dovolené nastoupila do zaměstnání. Čtrnáct dní před nástupem do MŠ se Kristýna s rodinou stěhovala z důvodu nového zaměstnání otce. První týden probíhalo loučení s rodiči naprosto bez problémů. Rozloučila se, dala mamince pusku a zajímala se o nové hračky, se kterými si ihned šla hrát. Utěšovala ostatní děti, které plakaly. Po týdnu začala během loučení plakat a nebyla schopná se odloučit od rodičů. Rodiče ji museli předat do náruče učitelky a odejít. Ztratila zájem o hračky a už si nehrála. Vydržela plakat téměř celé dopoledne a dožadovat se maminky. Byla schopná z nervozity chodit i dvacetkrát do hodiny na toaletu. Rodiče s ní navštívili urologii, lékaři příčinu problému nezjistili. Proto se objednali k dětskému psychologovi na listopad 2018. Dříve, než došlo k návštěvě, bylo po problémech. Močení se během šesti týdnů vrátilo do normálu. Kristýnka je ve skupině dětí dominantní, organizuje hru i její pravidla. Manipuluje s dětmi. Umí být na děti i ošklivá, když není po jejím. Ráda si od dětí půjčuje hračky a je schopna jim je i vyrvat z ruky. Sama velmi nerada někomu něco půjčuje. Došlo to až tak daleko, že si rodiče ostatních dětí na Kristýnu opakovaně stěžovali. Její komunikační schopnosti jsou velmi dobře rozvinuty. Oporu vyhledávala u paní učitelky. Ráda si k ní sedala a povídala si s ní o své rodině, hračkách a pohádkách. První tři týdny Kristýna neměla problém s podřízením se nové autoritě. Ovšem až si na MŠ zvykla, chtěla organizovat nejenom činnost dětí, ale i učitelek. Když jí něco učitelka zakázala, tvářila se dotčeně nebo koulela očima. Dokázala se téměř sama obléknout, neměla problém si dojít sama na toaletu. Velký problém byl s jídlem. Když se před ni dalo jídlo, rozbřečela se a několikrát během jídla šla na záchod. Odmítala jíst, maximálně si do všeho jenom párkrát kousla. Tohle trvalo zhruba 6 týdnů. Jednou, když byla donucena alespoň ochutnat oběd, pozvracela se. Po diskuzi s rodiči o tomhle problému jí v MŠ pouze suché pečivo bez pomazánek. K obědu sní jen polévku, pokud jí chutná a přílohu bez omáčky a bez masa. Od té doby problémy s jídlem vymizely. Přechodové činnosti ani mimořádné aktivity jí problém nedělaly. Od druhého týdne

už spávala v MŠ. Z počátku velmi nerada, převlékání do pyžamka probřečela. Už ráno při příchodu do MŠ brečela, že nechce spinkat. Po měsíci si na spávání zvykla a z domova si nosila plyšáka. Doposud téměř nikdy při odpočívání neusne.

8.8.2.1 Informace z dotazníku pro rodiče

Během výchovy se rodiče snaží vyhovět zájmům a přáním dívky. Už od dětství chodí Kristýna mezi ostatní děti, nejčastěji s rodiči navštěvuje dětská hřiště a různé akce pro děti. Dívka byla zvyklá na krátkodobé odloučení od rodičů, ráda tráví odpoledne u svých prarodičů. Matka uvádí, že se Kristýna do MŠ těšila. Ona sama cítila obavy. Měla strach, jak si v MŠ zvykne a zda si najde kamarády. Žádné změny chování si na ní rodiče nevšimli. Když si dívku přišli vyzvednout, reagovala na ně pokaždé jinak. Z počátku měla radost, že je vidí a hned s nimi šla do šatny. Později se občas stávalo, že si chtěla ještě hrát a rodiče ignorovala.

8.8.2.2 Shrnutí adaptačního procesu Kristýny

Předpoklad (P1) se v tomto případě **nepotvrdil**. Dívka byla zvyklá na krátkodobé odloučení od rodičů, často trávila odpoledne u svých prarodičů. Přesto se u ní adaptační problémy vyskytly.

Předpoklad (P2) bohužel **nedovedu posoudit**. A to z důvodu toho, že nemá žádného staršího sourozence.

Předpoklad (P3) se **potvrdil**. Matka měla obavy z jejího nástupu do MŠ a u dívky se vyskytly adaptační problémy.

Předpoklad (P4) **nemohu posoudit**. V životě dívky nenastala žádná traumatická událost, která by ji ztěžovala adaptaci.

Předpoklad (P5) se **potvrdil**. Dívka se dva týdny před svým nástupem do MŠ přestěhovala s rodiči, musela se tedy adaptovat na nové životní prostředí a zároveň i na odloučení od matky.

8.8.3 Markéta (3,1 let)

Markétka je velmi citlivá zdravá holčička z neúplné rodiny. Rodiče jsou čtvrt roku rozvedeni. Žije s matkou a starším bratrem, který v době jejího nástupu do MŠ nastupoval do 3. třídy základní školy. Ona i její bratr mají soudně zakázaný veškerý kontakt s otcem. Matka od září nastoupila po mateřské dovolené do zaměstnání na zkrácený úvazek. První den přišla do MŠ s maminkou, po jejím odchodu se dala do velkého pláče. Když ji učitelka vzala do náruče a začala ukazovat hračky, pláč ustal. Bohužel vždy, když začalo plakat nějaké dítě, dala se také do pláče. Ranní pláč se u Markétky vyskytoval první dva týdny, nebyl pravidelný. Po dvou týdnech po rozloučení s maminkou už nebrečela. Ale jakmile si na ni v průběhu dne vzpomněla, dala se do pláče. Po šesti týdnech docházky do MŠ byla téměř měsíc nemocná a adaptační proces nastal znovu. Kvůli tomu, že Markétka bývá často dlouho nemocná, je pro ni s matkou loučení stále velmi obtížné a ranní pláč se u ní po nemoci stále ještě vyskytuje. V současné době, když přijde na řadu ranní pláč, dívka nenechá svoji pozornost ničím odvést. Markétka vyhledávala oporu u paní učitelky, má jednu „svoji“ oblíbenou. S ostatními dětmi vychází dobře, nemá potíže se dělit o hračky. Většinou si hraje sama, když se někdo k ní připojí, hraje si s ním. Během hry není dominantní, často se sebou nechávala manipulovat. Komunikační schopnosti jsou u Markétky dobře rozvinuty. Neměla problém s autoritou ani s dodržováním pravidel. Nejednou se stalo, když paní učitelka zvýšila hlas na některé z dětí, dala se do pláče. K jídlu měla dobrý vztah. Uměla se s dopomocí učitelky sama obléknout a dojít si na toaletu. Běžné přechodové činnosti ani mimořádné činnosti jí nečinily problém. V MŠ spává od čtvrtého týdne, obvykle třikrát do týdne. Do dnešních dní spaní obrečí. Nezřídka se stává, že už ráno přijde s pláčem a volá, já tu nechci spinkat.

8.8.3.1 Informace z dotazníku pro rodiče

Matka se snaží při výchově vyhovět dívčím zájmům a přáním. Markéta už od raného věku přicházela do styku s ostatními dětmi, navštěvovala dětská hřiště, akce pro děti a rodinné centrum Provázek. Nebyla dostatečně zvyklá na odloučení od matky. Dvakrát ji hlídala matčina kamarádka po dobu dvou hodin. Podle matky se prý Markéta do MŠ těšila, ale chtěla, aby tam byla celou dobu maminka s ní. V dotazníku uvedla, že z jejího nástupu do MŠ pociťovala lítost a strach. Bála se, jak to bez ní dcera bude zvládat. V prvních týdnech docházky do MŠ se u dívky vyskytly změny chování. Doma byla více zamlklá. Když ji matka vyzvedávala, byla vždy ráda a bez protestování se rozloučila a odešla s ní do šatny.

8.8.3.2 Shrnutí adaptačního procesu Markéty

Předpoklad (P1) se **potvrdil**. Dívka nebyla dostatečně zvyklá na odloučení od rodičů, a to mohl být jeden z důvodů, proč se u ní vyskytly adaptační problémy.

Předpoklad (P2) bohužel **nedovedu posoudit**. V MŠ nemá staršího sourozence, starší bratr již chodí do třetí třídy základní školy.

Předpoklad (P3) se **potvrdil**. Markétčina matka během jejího nástupu do MŠ pocítovala smutek a lítost.

Předpoklad (P4) se **potvrdil**. Rodiče se rozvedli čtvrt roku před jejím nástupem do MŠ.

Předpoklad (P5) nedovedu **posoudit**. Dívka během nástupu do MŠ se nemusela vypořádávat s jinou zátěžovou situací.

8.8.4 Pavel (3,2 let)

Pavel je zdravý chlapec z úplné funkční rodiny. V době nástupu do MŠ byl jedináčkem a jeho matka byla v 8. měsíci těhotenství. První den přišel do MŠ bez pláče, hned vběhl do třídy a šel si hrát s novými auty. Zhruba za půl hodiny si vzpomněl na rodiče a propukl ve velký pláč, který trval celé dopoledne. Od druhého dne chodil do MŠ se srdceryvným pláčem, který byl slyšet už ze šatny. Musel být předán do náruče učitelky, protože nebyl schopný se rozloučit s matkou. V náruči učitelky se vzpouzel, zuřivě kopal. Když ho dala učitelka na zem, brečel u dveří, křičel a dožadoval se matky. Tohle se opakovalo každé ráno. Pláč někdy trval i hodinu a byl k neutišení. Nenechal se nijak odlákat. Pavel se do her ostatních dětí zapojoval jen velmi málo. Raději si šel hrát sám a počkal, až se k němu nějaké z dětí připojí. Nevadilo mu, že si hraje sám. Vydržel si dlouho hrát jen s jednou hračkou. Oporu z počátku nevyhledával u nikoho. Trvalo téměř měsíc, než ji začal vyhledávat u učitelek. Komunikativní dovednosti byly dobře rozvinuty. Neměl žádné problémy s respektováním nové autority ani s režimem dne. Zvládnul se s mírnou pomocí učitelky sám obléknout. Uměl si sám dojít na toaletu. Z domova měl kladný vztah k jídlu. Velmi rád chodil na oběd, protože maminka pro něj chodila vždy po obědě. Nezřídká se stávalo, že se celé dopoledne vyptával, jestli už půjdeme na oběd. Jen aby mohl už být s

maminkou. Přechodové činnosti mu činily velký problém. Každou režimovou změnu oplakal. Když v říjnu přijelo do MŠ divadlo, celé představení probrečel u učitelky na klíně. Po narození sourozence se Pavel začal k miminku chovat agresivně. Po konzultaci s dětskou lékařkou se rodiče chlapce usnesli na tom, že z důvodu problémové adaptace a narození mladší sestry Pavel znovu nastoupí do MŠ až za rok.

8.8.4.1 Doplnující informace z dotazníku pro rodiče

Rodiče vychovávají Pavla tak, že se při výchově snaží vyhovět jeho zájmům a přáním. Když měl chlapec dva roky, prodělal zlomeninu stehenní kosti a musel trávit tři týdny v nemocnici. Do kontaktu s ostatními dětmi přicházel už od mala. S rodiči navštěvoval dětská hřiště, kavárny s dětskými koutky a akce pořádané pro děti. Chlapec nebyl dostatečně zvykán na odloučení od rodičů. Třikrát byl hlídán pár hodin paní na hlídání, vždy to obrečel. Pavel se do MŠ moc těšil. Když matka odvedla chlapce do MŠ, měla radost, že bude mít více času sama pro sebe. Rodiče Pavla na něm v prvních týdnech docházky zpozorovali změnu chování. Doma byl více závislý na matce a všude ji pronásledoval jako stín. Když pro něj rodiče přišli do MŠ, měl velkou radost, že je vidí.

8.8.4.2 Shrnutí adaptačního procesu Pavla

Předpoklad (P1) se potvrdil. Chlapec nebyl dostatečně zvykán na odloučení od rodičů. To to může být jeden z důvodů, proč se u něj vyskytly adaptační potíže.

Předpoklad (P2) bohužel nemohu posoudit, v době nástupu do MŠ byl jedináčkem.

Předpoklad (P3) se nepotvrdil. Matka chlapce byla s jeho nástupem do MŠ vyrovnaná, přesto se u chlapce adaptační problémy vyskytly.

Předpoklad (P4) se potvrdil. Když byly chlapci dva roky, musel strávit v nemocnici tři týdny.

Předpoklad (P5) se také potvrdil. Během adaptačního procesu se musel vypořádávat i s jinou zátěžovou situací, než byla samotná adaptace. Chlapci se po dvou týdnech docházky do MŠ narodila mladší sestra.

8.9 Shrnutí skupiny B

Skupinu B tvořily čtyři děti ve věku 3,1 let až 3,5 let. U těchto dětí probíhala adaptace obtížněji a vyskytovaly se zde adaptační problémy, jako je ranní pláč a psychosomatické obtíže. Tři ze čtyř dětí se nakonec úspěšně adaptovaly, pouze jedno z dětí muselo kvůli adaptačním obtížím docházku do MŠ ukončit.

Předpoklad (P1) se **potvrdil** ve třech případech ze čtyř. Pouze v jednom jediném případě se mi tenhle předpoklad nepotvrdil, a to v případě Markéty. Domnívám se, že v případě Markéty nastaly adaptační potíže z jiného důvodu, než je netrérování krátkodobého odloučení od rodičů.

Předpoklad (P2) jsem bohužel **nedovedla posoudit** ani v jednom případě ze čtyř.

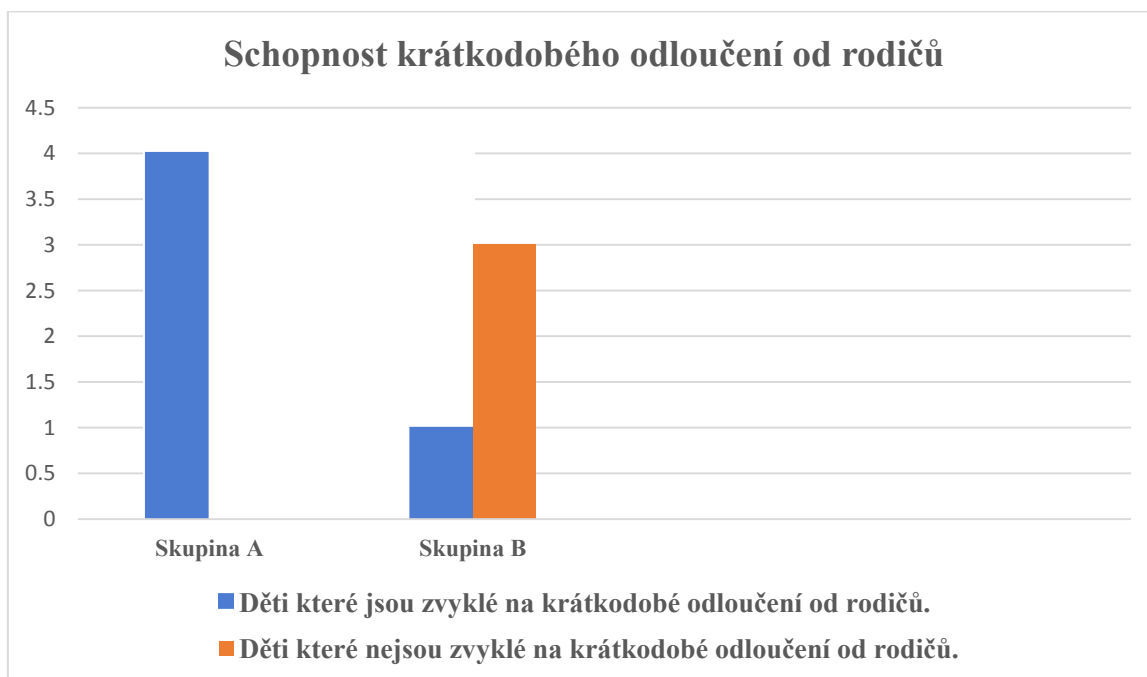
Předpoklad (P3) se **potvrdil** ve třech případech ze čtyř. Pouze v případě Pavla se mi nepotvrdil. Adaptační potíže Pavla vůbec nijak neovlivnila vyrovnanost jeho matky.

Předpoklad (P4) se **potvrdil** u dvou dětí ze čtyř. A to v případě Markéty a Pavla. Jedním z důvodů, proč se u nich vyskytly adaptační problémy, bylo to, že ve svém životě museli prožít traumatickou situaci. V případě dívky to byl rozvod rodičů a ve chlapcově případě to byl třítydenní pobyt v nemocnici.

Předpoklad (P5) se **potvrdil** u dvou dětí ze čtyř. A to u Kristýny a Pavla. Obě děti se v průběhu adaptace musely vypořádávat ještě s jinou traumatickou situací. V dívčině případě to bylo stěhování a v případě chlapce narození mladšího sourozence.

8.10 Porovnání skupiny A a B

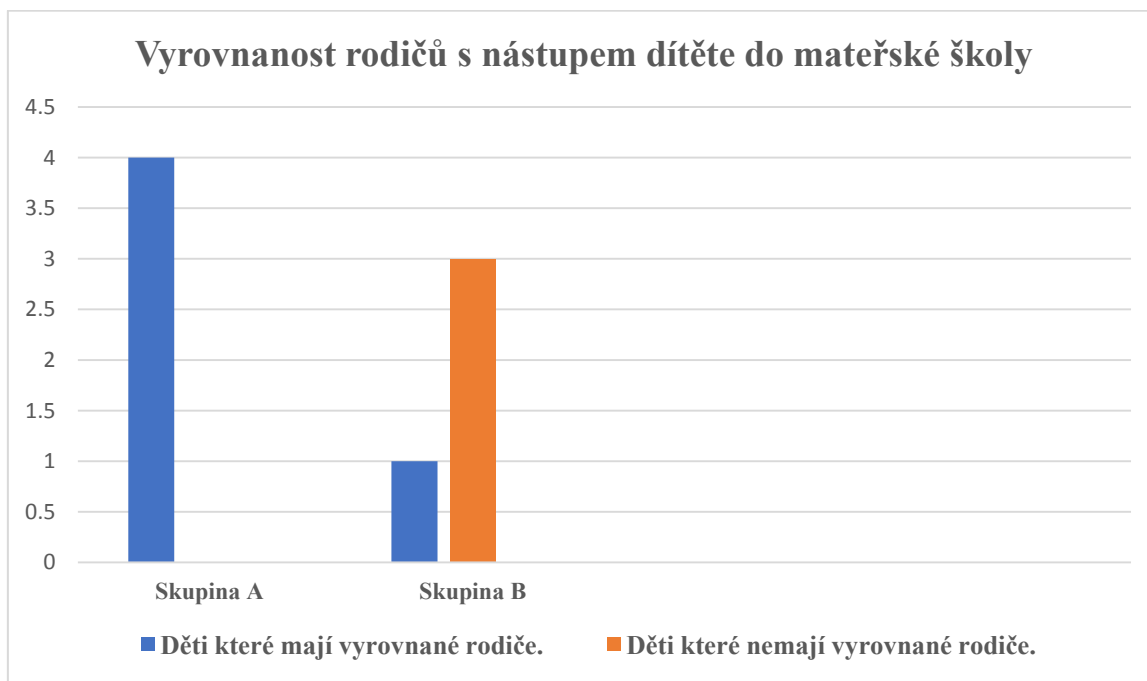
Důležitým předpokladem pro úspěšnou adaptaci je zvládnutí krátkodobého odloučení od rodičů. Děti ze skupiny A jsou oproti dětem ze skupiny B ve velké výhodě. Všechny děti z této skupiny jsou schopny krátkodobého odloučení od rodičů. (obr.1)

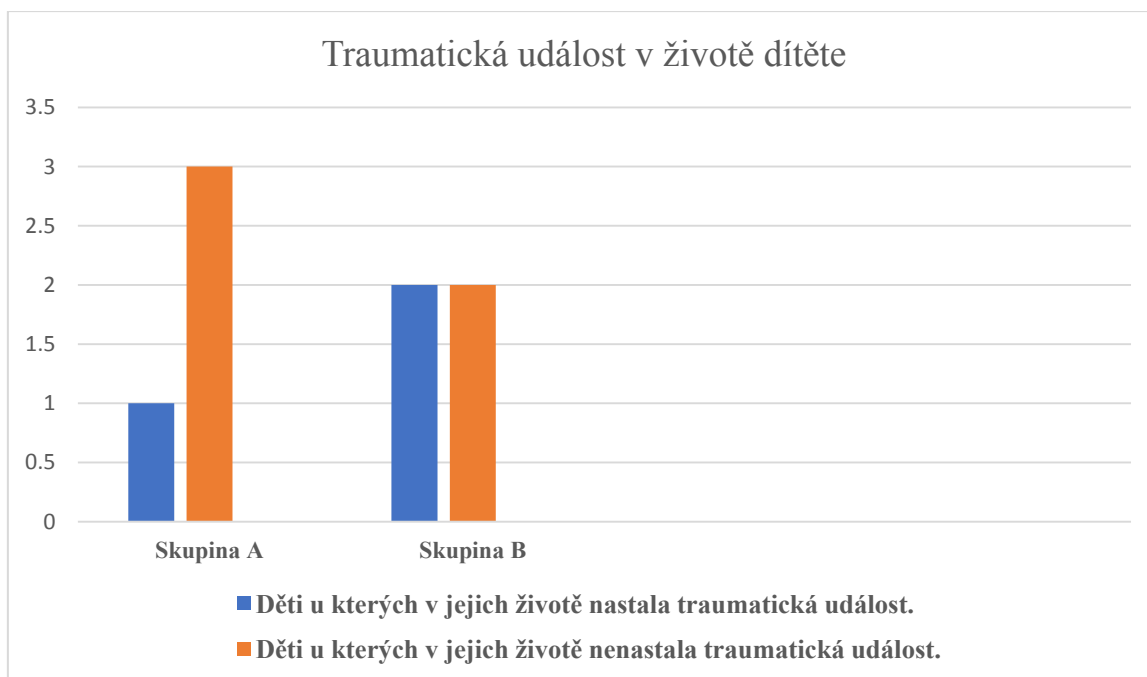
Úspěšněji se adaptují děti, které v mateřské škole už mají staršího sourozence. Ve skupině A i B má staršího sourozence v mateřské škole pouze jedno jediné dítě. (obr.2)

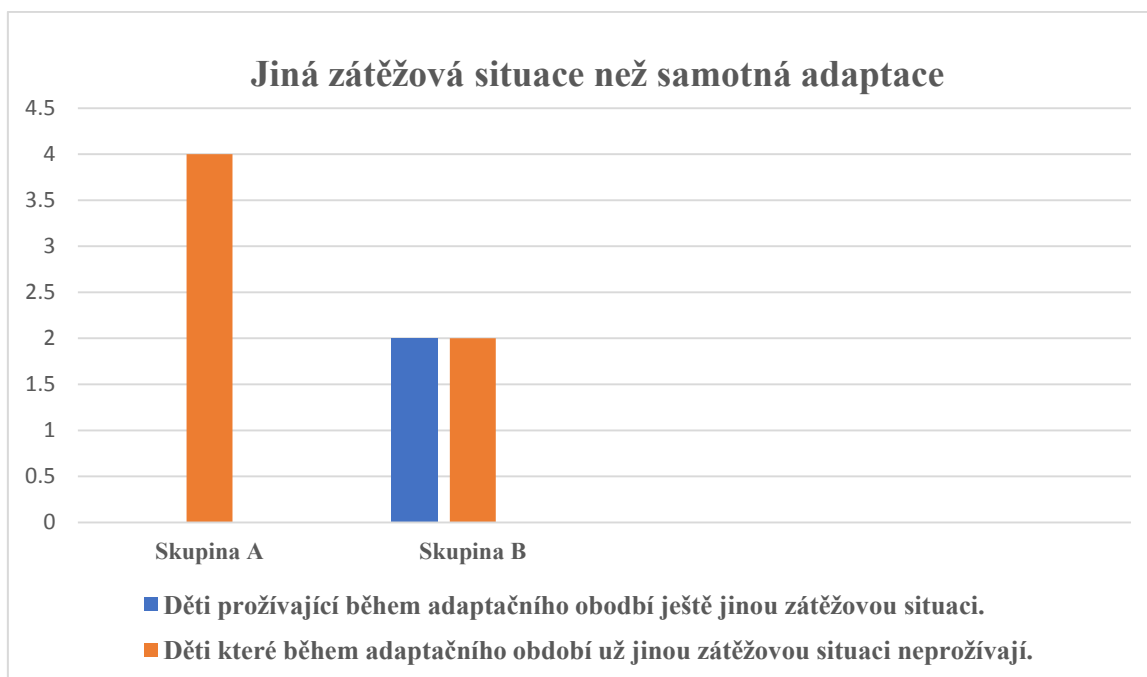
Děti, které mají vyrovnané rodiče, mívají menší adaptační problémy. Zde jsou opět ve velké výhodě děti ze skupiny A. Ve skupině B většina rodičů byla nevyrovnaná s nástupem potomka do MŠ. Nevyrovnanost lze snadno přenést na dítě. (obr.3)

Větší problémy s adaptací mají děti, v jejichž životě nastala nějaká traumatická událost, jako je rozvod rodičů, dlouhodobý pobyt v nemocnici nebo úmrtí blízké osoby. Ve skupině A nastala traumatická událost pouze u jednoho dítěte a průběh adaptace neovlivnila. Ve skupině B nastala traumatická událost u dvou dětí, zbylé dvě děti měly adaptační problémy z jiného než tohoto důvodu. (obr.4)

Když děti během adaptačního období prožívají ještě nějakou jinou zátěžovou situaci, je adaptace pro ně mnohem více obtížná a mají více adaptačních problémů. Ve skupině A žádné z dětí jinou zátěžovou situaci než adaptaci neprožívalo. Zato ve skupině B hned dvě z dětí kromě adaptace prožívaly i jinou zátěžovou situaci, která mohla zapříčinit těžkou adaptaci.

9 Závěr výzkumného šetření

Polovina dětí má sourozence a pouze v jednom případě starší sourozenec navštěvuje stejnou MŠ. Domnívám se, že je to způsobeno tím, že většina zkoumaných dětí je prvorozeným potomkem. Všechny děti měly před vstupem do MŠ možnost získat sociální zkušenosti se svými vrstevníky. Rodiče k tomu, aby jejich potomci získali sociální zkušenosti, využívali návštěvy dětských hřišť, akcí pro děti, rodinných center a cvičení pro rodiče s dětmi. Pouze v jednom případě dítě navštěvovalo už před vstupem do MŠ jesle.

Z osmi pozorovaných dětí se vyskytly adaptační problémy u poloviny z nich. A to hned z několika důvodů. Rodiče zanedbali zkušenost dítěte s krátkodobým odloučením od rodičů. Díky této zkušenosti se dítě snadněji adaptuje na MŠ. Velmi mě překvapilo, že v jednom případě tomu tak nebylo. Rodiče dětí nebyli s jejich nástupem do MŠ dostatečně vyrovnaní a svou nervozitu mohli přenést na dítě. Děti jsou velmi citlivými bytostmi, které dokáží z dospělých mnoho vycítit. Mezi další důvody patří traumatická situace, kterou dítě prožilo v průběhu svého života a dostatečně se s ní nevyrovnalo. A také jiná zátěžová situace, která dítěti velmi ztížila situaci. Ve skupině B se vždy sešlo hned několik důvodů, proč se mohly vyskytovat adaptační problémy. Bohužel jsem nebyla schopna určit, který z těch důvodů byl primárním.

Domnívám se, že všechny mnou stanovené cíle výzkumu se mi podařilo splnit. Je nutné, abych poznamenala, že mnou zvolený výzkumný vzorek byl příliš malý na to, abych z něj získala statisticky významnou odpověď.

10 Závěr

Pro úspěšnou adaptaci dítěte je velmi důležitá podpora rodiny i MŠ. Rodina by měla pečlivě vybrat takovou MŠ, která bude vyhovovat všem potřebám jejich dítěte. Ještě před samotným vstupem do MŠ je třeba dítě na tento životní milník připravit – natrénovat krátkodobé odloučení, umožnit dítěti kontakt s jeho vrstevníky, cvičit s dostatečným předstihem sebeobslužné dovednosti. To napomůže, aby dítě nebylo v MŠ bez rodičů zcela ztracené. Důležitý je citlivý, ale vyrovnaný přístup rodičů.

Od MŠ se očekává, že bude dítěti nabízet láskyplné, vstřícné, respektující a bezpečné prostředí, ve kterém se bude dítě cítit dobře a bude se do něj rádo vracet. Pedagogové by v ní měli být empatictí profesionálové s citem pro spravedlnost. Takový přístup rodičů i pedagogů může výrazně snížit počet adaptačních problémů i jejich samotný průběh. Během vypracování odborné části své bakalářské práce jsem čerpala informace z odborné literatury zaměřené na tělesný i psychický vývoj dítěte a výchovu tříletých dětí. Také jsem čerpala z RVP PV a knih zabývajících se dějinami pedagogiky.

Bakalářská práce byla pro mě samotnou velkým přínosem. Pomohla mi lépe se orientovat v problémech adaptace tříletých dětí při vstupu do MŠ. Domnívám se, že by mohla být i velkým přínosem pro předškolní pedagogy, a hlavně pro rodiče, jejichž děti se chystají nastoupit do MŠ.

11 Seznam použité literatury

ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8614-4.

GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80--257-0807-1.

HÄFELE, Bettina a Alžběta KLÉGROVÁ. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: Pomoc pro rodiče a vychovatele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 1993. Žijeme s dětmi. ISBN 80-852-8257-7.

JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5. rozš. vyd. Brno: Paido, 2003. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-731-5062-X.

KERN, Hans. *Přehled psychologie*. Vyd. 2., opr. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8426-5.

KOLÁŘ, Zdeněk a Alžběta KLÉGROVÁ. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Žijeme s dětmi. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

KRAMULOVÁ, D., První kroky od máminých sukni, Informatorium, 2011, č. 7, s. 1617. ISSN 1210-7506

MATĚJČEK, Zdeněk, SUTTON, Philip W., ed. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, Zora SYSLOVÁ a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. 5. rozš. vyd. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

NIESEL, Renate a Wilfried GRIEBEL. *Poprvé v mateřské škole: Pomoc pro rodiče a vychovatele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8989-5.

OPRAVILOVÁ, Eva a Alžběta KLÉGROVÁ. *Předškolní pedagogika: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

PAVLOVSKÁ, Marie, Zora SYSLOVÁ a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Dějiny předškolní pedagogiky*. 5. rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-210-5981-8.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2018.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dítě v předškolním období: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Žijeme s dětmi. ISBN 80-204-1187-9.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3

VÁGNEROVÁ, Marie a Lynn R. MAROTZ. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4317-2.

VÁVROVÁ, A., Ranní pláč ve školce, *Informatorium*, 2011, č. 9, s.14. ISSN 12107506

YIN, Robert K. *Case study research and applications: design and methods*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE, [2018]. ISBN 978-150-6336-169.

ZELENÁ, Martina a Alžběta KLÉGROVÁ. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-869-9167-9.

Zdrojový odkaz časopisu

KRAMULOVÁ , D., První kroky od máminých sukni, *Informatorium*, 2011, č. 7, s. 16-17.
ISSN 1210-7506

VÁVROVÁ, A., Ranní pláč ve školce, *Informatorium*, 2011, č. 9, s.14. ISSN 1210-7506

12 ANOTACE

Jméno a příjmení:	Aneta Chytilová
Katedra nebo ústav:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	PhDr. Josef Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Problémy tříletých dětí při adaptaci na nástup do mateřské školy
Název v angličtině:	Problems of three-year-olds in adapting to the kindergarten.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problémy tříletých dětí při adaptaci na nástup do mateřské školy. Je rozdělena na dvě části – teoretickou a výzkumnou. Teoretická část práce popisuje vývojové zvláštnosti dětí. Pojednává o mateřské škole, rodině dítěte, jejich významu pro dítě a důležitosti vzájemné spolupráce nejenom v průběhu adaptace. Je zde nastíněný význam zralosti dítěte pro vstup do mateřské školy. Dále pojednává o průběhu adaptace a faktorech, které mohou ovlivňovat její úspěšnost. Část práce pojednává o adaptačních problémech. Praktická část práce byla realizovaná formou kvalitativního kazuistického výzkumu. Popisuje průběh adaptace osmi dětí ve věku tři let. Informace o dětech jsem získávala dlouhodobým pozorováním, dotazníkovým šetřením a analýzou školních dokumentů pojednávajících o dětech.
Klíčová slova:	Předškolní věk, tříleté děti, rodina, mateřská škola, adaptace, adaptační problémy
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the problems of three-year-old children during adaptation to the kindergarten. It is divided into two parts – one is theoretical and the other is a research. The theoretical part describes developmental peculiarities of children. It deals with a kindergarten as such, children's family and the importance their cooperation not only during adaptation. The thesis outlines the importance of child's maturity needed for its admission into kindergarten. It looks at the course of the adaptation and factors, which influence its rate of success. Part of the thesis is dedicated to adaptation problems themselves. The research was conducted in the form of qualitative case studies. Thesis studies the adaptation of eight three-year-old children. Information about children was obtain by long-term observation, surveys and analysis of school records about children.
Klíčová slova v angličtině:	Preschool age, three-year-old children, family, kindergarten, adaptation, adaptation-associated problems

Přílohy vázané v práci:	Dotazník pro rodiče
Rozsah práce:	50 stran
Jazyk práce:	Český

13 Seznam použitých zkratk

- MŠ – mateřská škola
- RVP PV – rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

14 Seznam příloh

14.1 Dotazník pro rodiče

1. V kolika letech dítě nastoupilo do mateřské školy? Uveďte přesný věk.

2. Jakým způsobem je dítě převážně vychovááno?
 - a. přísně a důsledně, ale bez fyzických trestů
 - b. přísně a důsledně, když zaslouží, přijdou na řadu i fyzické tresty
 - c. při výchově bereme ohledy na to, jak se dítě cítí a co chce
 - d. snažíme se vyhovět zájmům a přáním dítěte
 - e. nemáme moc na výchovu čas, věříme, že se dítě vyvíjí dobře
 - f. věříme, že dítě ví nejlépe, co má dělat, nezasahujeme do něj

3. Mělo dítě v době nástupu do mateřské školy sourozence? Můžete zakroužkovat více odpovědí.
 - a. nemělo sourozence
 - b. byli jsme v očekávání, sourozenec se měl brzy narodit
 - c. mělo staršího sourozence, který již do mateřské školy nechodí
 - d. mělo sourozence, který navštěvuje stejnou mateřskou školu
 - e. mělo mladšího sourozence, který byl doma

4. Pracujete nebo jste na mateřské dovolené?
 - a. pracuji
 - b. pracuji na zkrácený úvazek
 - c. pracuji z domova
 - d. jsem nezaměstnaný/á a hledám si práci
 - e. jsem na rodičovské dovolené

5. Navštěvovalo dítě před vstupem do mateřské školy zařízení umožňující setkávání s jinými dětmi? Jestli ano, uveďte prosím jaké, např. – dětská hřiště, mateřská centra.

6. Bylo dítě před nástupem do mateřské školy zvyklé na odloučení od rodičů?
 - a. ano (uveďte délku)
 - b. ne
 - c. nezkoušeli jsme to

7. Těšilo se dítě na vstup do mateřské školy?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

8. Když jste odvedli Vaše dítě do mateřské školy, co jste pociťovali? Smutek, lítost nebo vinu?

- a. cítil/a jsem smutek
- b. cítil/a jsem lítost
- c. cítil/a jsem vinu
- d. měl/a jsem radost, že budu mít více času pro sebe
- e. nic z těchto pocitů jsem nepociťoval/a

9. Zaznamenali jste nějaké změny v chování dítěte doma?

- a. ano, uveďte jaké
- b. ne

10. Jaké byly reakce dítěte, když jste jej vyzvedli z mateřské školy?

- a. dítě mělo radost, že mě vidí a vřele mě přivítalo
- b. dítě nechtělo domů, chtělo zůstat v mateřské škole
- c. dítě mě ignorovalo
- d. nevím

11. Docházelo vždy ke stejným reakcím?

- a. ano
- b. ne